

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

A. S. Puškin: Bělkinovy povídky (současný stav bádání)

A. S. Pushkin: The Tales of Belkin
(the current state of research)

Bakalářská práce

VYPRACOVALA:

Lucie Bartoňková

OBOR:

Ruština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou
oblast

VEDOUCÍ PRÁCE:

doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci,

podpis

Děkuji doc. PhDr. Pechalovi, CSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1. BĚLKINOVY POVÍDKY	6
1.1 Historie Bělkinových povídek	6
1.2 Odborná literatura o Bělkinových povídkách	10
2. PARODOVÁNÍ A IRONIE V BĚLKINOVÝCH POVÍDKÁCH.....	15
2.1 Metelice.....	17
2.2 Slečna selka.....	21
3. (PRE)ROMANTISMUS VS. REALISMUS V BĚLKINOVÝCH POVÍDKÁCH.....	25
3.1 Staniční dozorce	28
3.2 Majitel pohřebního ústavu.....	33
4. PŘEDMLUVA – POZNÁMKA VYDAVATELOVA	38
4.1 Autorství a struktura vypravěčů	39
4.2 Postava Ivana Petroviče Bělkina	41
5. INSPIROVÁNO BĚLKINOVÝMI POVÍDKAMI	45
5.1 Malířství	45
5.2 Film	46
ZÁVĚR	48
РЕЗЮМЕ	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	55
PŘÍLOHY	58

ÚVOD

Předložená bakalářská práce se zabývá analýzou odborné literatury o Bělkinových povídkách, její problematikou a následným vlastním přehodnocením. Cílem diplomové práce je vytvořit ucelený pohled na problematiku Bělkinových povídek, kde lze vycházet z předpokladu, že skryté myšlenky v těchto povídkách nemusí být čtenáři na první pohled zcela zřejmé.

Na dané téma existuje obrovské množství odborné literatury, především v ruském jazyce, která tvoří základ této studie. Rozsah bakalářské práce však neumožňuje zpracovat veškerou sekundární literaturu, která je věnována problematice Bělkinových povídek. Proto práce vychází jen z dostupné literatury, kterou podrobněji uvádím v kapitole 1., a zachycuje vývoj myšlenek a názorů vznikajících na toto dílo v průběhu času.

Z výsledků dosavadních studií je patrné, že problematika Bělkinových povídek je zkoumána z různých úhlů pohledu. Dosud byly nejčastěji hodnoceny podle jejich přínosu do literatury, dále z hlediska historie, parodie, uměleckých stylů, originality, autorství a dalších kritérií. V posledních letech výzkumu se však v některých z těchto uvedených oblastí projevují nové myšlenkové tendence, kterých si práce všímá, rozebírá je v jednotlivých kapitolách, a tvoří jeden z cílů mé práce. Práce se nebude zabývat obsahem povídek, neboť se předpokládá, že jejich děj čtenáři znají.

V první části mé práce budou uvedeny všeobecné informace o Bělkinových povídkách i samotném Puškinovi, s přihlédnutím k době, ve které autor žil, a také k politickým, kulturním a společenským poměrům 19. století, protože se domnívám, že měly vliv na Puškinovu literární tvorbu. Uvádím zde také sekundární literaturu, ze které jsem při rozboru problémů vycházela. Ve druhé části práce se budu zabývat konkrétními problémy, což je ironie a rysy realistického stylu v Bělkinových povídkách, a je zde také rozvedena Poznámka vydavatele a postava Ivana Petroviče Bělkina. Vše je doplněno zdrojovou literaturou, především s důrazem na literaturu od 80. let. 20. stol. V poslední kapitole budou uvedeny umělecké oblasti, které souvisí s Bělkinovými povídkami, ale dosud nebyly podrobně zpracovány. Chtěla bych na ně poukázat, neboť se domnívám, že by mohly přispět k upřesnění závěrů této práce.

Uvedenou bakalářskou práci budu řešit systematicky pro případ využití dosažených závěrů pro další studování této problematiky.

1. BĚLKINOVY POVÍDKY

1.1 Historie Bělkinových povídek

V této podkapitole je ve stručné podobě popsána historie *Bělkinových povídek* ode dne jejich vzniku, až po jejich vydání v roce 1831, a také historické, politické a kulturní události, které s těmito povídkami úzce souvisí.

Na podzim roku 1830 Puškin odjel do Boldina, v jehož blízkosti se nacházela vesnice Kistěněvka, kterou dostal darem ke sňatku s Natálií Nikolajevnou Gončarovou od svého otce. Kvůli šířící se choleře, byla vyhlášena tříměsíční karanténa, po jejíž dobu musel Puškin zůstat na rodinném statku v Boldinu. Tento čas strávil psaním dramatické a především prozaické tvorby. „Pracoval každý den, neskládaje ruce v klín, pracoval s takovým úsilím jako možná ještě nikdy.“¹ Boldinský podzim je proto považován za vrcholné období Puškinovy literární tvorby. „Tady prožil nejtrýznivější muka i psychologickou krizi vyvolanou samotou a nejistotou, vše po léta hromaděné a potlačované vytrysklo ven.“²

Puškin v Boldinu dokončil *Evžena Oněgina*, napsal několik lyrických básní, dále tzv. *Malé tragédie* a soubor pěti novel, které pak následně vydal pod názvem fiktivní postavy venkovského statkáře Bělkina. Celý název tohoto souboru zní *Povídky nebožtíka Ivana Petroviče Bělkina (Повести покойного Ивана Петровиче Белкина)*. V literatuře se uplatnil i jejich zkrácený název *Bělkinovy povídky*. Povídky tohoto cyklu jsou různorodé, ani jedna z nich si není svým charakterem podobná. „«Повести Белкина» - это свободные опыты в разных родах и с разными манерами повествования.“³ Jsou svázány pouze vypravěčem.

Existuje domněnka, že samotný záměr napsat tyto pověsti vznikl už o něco dříve, neboť byly dokončeny za neobvykle krátkou dobu. Puškin do Boldina přijel pravděpodobně 3. září 1830. Jak ve své knize uvádí N. K. Gej⁴, povídky byly napsány pár dní po sobě - 9. září - *Majitel pohřebního ústavu (Гробовщик)*, 14. září - *Staniční dozorce (Станционный смотритель)*, 20. - září *Slečna selka (Барышня-крестьянка)*, 14. října - *Výstřel (Выстрел)*, a 20. října - *Metelice (Метель)*. *Poznámka vydavatelova*, ve které

¹ NOVIKOV, I. *Alexandr Sergejevič Puškin*. První vydání. Praha: Mladá fronta, 1952. s. 92.

² SENIORTIP. [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=1541.

³ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Moskva: Nauka, 1981. s. 141.

⁴ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 1-ое издание. Moskva: Nauka, 1989.

Puškin uvádí základní informace o Bělkinovi, byla vytvořena později než samotné povídky. Její přesné datum není známo.

Po dokončení povídek Puškin kontaktoval svého přítele, uznávaného kritika P. A. Pletněva, který mu vydával knihy. „А Пушкин называл Плетнева и другом, и братом, и кормильцем. Потому «кормильцем», что Петр Александрович издавал произведения гения и платил ему деньги. Очень хорошие.“⁵ 9. prosince 1830 mu Puškin oznámil, že napsal pět prozaických pověstí, které chtěl následně vydat anonymně.⁶ Nabízí se však otázka, proč Puškin trval na tom, aby nebyly vydány pod jeho jménem? Snad se obával, že mu kritika vytkne jejich neschválený obsah (Puškin vzdoroval kritice, která požadovala opěvovat jen vznešené věci, tj. oslavovat samoděržaví, a místo toho v povídkách zobrazil tzv. „nicotné hrdiny“) a uvidí v nich úpadek jeho talentu. Přeci jen byl uznávaným básníkem a *Bělkinovy povídky* byly jeho prvním dokončeným prozaickým experimentem.

Kolem roku 1829, kdy se Puškin začíná podrobněji věnovat próze, se jeho silným soupeřem stal Fadděj Venědiktovič Bulgarin. Také on usiloval o titul stát se prvním ruským prozaikem. V zahraničí dokonce dosáhl většího uznání než samotný Puškin. V Rusku mezi spisovateli nebyl moc oblíben, neboť se stal příslušníkem tajné carské policie a všeobecně se vědělo o jeho donášení Mikuláši I. I on mohl být jeden z důvodů, proč se Puškin rozhodl vydat *Bělkinovy povídky* pod jiným jménem.

Dalším možným důvodem byla jejich neoriginalita. F. V. Bulgarin definoval *Bělkinovy povídky* jako soubor několika anekdot, z nichž některé jsou již dávno známé.⁷ A opravdu se nemýlil. V publikacích V. M. Markoviče, V. V. Gippiuse a V. E. Vacura, které se problematikou originality podrobněji zabývají, se uvádí například pověst V. I. Panajeva - *Отеческое наказание (Истинное происшествие)* z roku 1819, která je téměř totožná s Puškinovou pověstí *Metelice*. V obou těchto povídkách vystupuje mladý muž, který se shodou okolností ocitá v kostele, kde ho oddají s neznámou nevěstou. On však odjede pryč a po nějaké době potká jinou dívku, do které se zamiluje. Přizná se jí, že se před několika lety nechal z malichernosti oženit s neznámou dívkou. V závěru se čtenář dozvídá, že se jedná o tu a táž ženu a povídka nakonec končí pro oba šťastně. Stejný problém se vyskytl i u ostatních pověstí. Podle mého mínění spočívá hlavní problém v tom, že Puškin použil námět anekdot, které v té době byly patrně velmi populární a používané, a jak uvedl F. V.

⁵ ИНФОРМАЦИОННЫЙ САЙТ ГОРОДА. *Плетнев Петр Александрович* [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://bezh.asobezh.ru/bezechane/pletnev.htm>.

⁶ ГЕЙ, Н. К., ПОПОВА, И. Л. А. С. *Пушкин: Повести Белкина*. 1-ое издание. Москва: Наследие, 1999. с. 182. ISBN 5-9208-0015-1.

⁷ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 34.

Bulgarin, všichni je znali. Proto zvolené téma vedlo mnohé kritiky k domněnce, že Puškin povídky pouze opsal. Ale Puškin v *Poznámce vydavatelově* uvádí, že samotnému Bělkinovy tyto příběhy údajně někdo vyprávěl, a on je pouze sepisoval. Nemůžeme ho tedy podezřívat z plagiátorství. Domnívám se tedy, že podstatou povídek není jejich děj, ale způsob, jakým je Puškin čtenáři podal. Také z výzkumu vyplývá, že mnozí literární kritici a vědci se shodují na závěru, že Puškin povídkám vnuknul svůj pohled na svět a také svůj osobitý umělecký styl, kterým se odlišil od ostatních děl.

V červenci roku 1831 píše Puškin Pletněvovi, že přepracoval všech 5 pověstí a dopsal k nim předmluvu o vypravěči.⁸ Už je neuvádí pod svým jménem, ale jako pověsti I. P. Bělkina, kterého vydává za svého přítele. Samotné povídky prošly cenzurou dříve, než kompletní dílo *Bělkinových povídek*. Jejich současná podoba pochází tedy až z roku 1831, kdy Puškin k povídkám dopsal i *Poznámku vydavatele* se svými iniciály A. P. „1 сентября 1831 г. П. А. Плетнев отдал в обычную цензуру пять повестей Белкина и в тот же день получил их без «перемен» и «откидок», по милости цензора Н. И. Бутырского... Таким образом, Предисловие, эпиграф, и полное заглавие книги цензуру миновали, имя Пушкина было сохранено в тайне, а повести прошли общую цензуру.“⁹

Bohužel se však stalo to, čeho se Puškin obával. Čtenářská veřejnost a časopisy je po vydání v roce 1831 přijaly spíše chladně. „Для дворянского читательского круга проза, в частности проза в реалистически-натуралистических тонах, была неприемлема.“¹⁰ Jistý podíl na tom mělo i to, že téměř ve stejnou dobu vyšly povídky N. V. Gogola - *Večery na samotě u Dikaňky*. Tato romantická próza, ve které se pojí svérázný národní humor s cizotvárnou fantazií, zastínila v očích čtenářů a kritiků *Bělkinovy povídky*, které se jevily na první pohled jako prosté a bezvýznamné pověsti.

Taktéž kritika se k nim zachovala nespravedlivě a neocenila jejich uměleckou prostotu a skryté myšlenky. „Им отказали в серьезности содержания, в оригинальности: Пушкина упрекали в использовании чужих сюжетов, обвиняли в подражании. Тогда-то и начали формироваться в критике идеи о «конце Пушкина».“¹¹ V roce 1835 se o nich poprvé vyjádřil V. G. Bělinskij – „Он увидел в них слабо мерцающий закат пушкинского гения, его бесплодную, грязную и туманную

⁸ ГЕЙ, Н. К., ПОПОВА, И. Л. А. С. *Пушкин: Повести Белкина*. 1-ое издание. Москва: Наследие, 1999. ISBN 5-9208-0015-1. с.182.

⁹ Тамtéž, s. 184-185.

¹⁰ МЫШКОВСКАЯ, Л. *Литературные проблемы пушкинской поры*. Москва: Советская литература, 1934. с. 187.

¹¹ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 30-е годы*. Ленинград: Художественная литература, 1974. с. 105.

осень.“¹² Dále se pak o nich zmiňuje ve svých spisech: „Je to jakýsi druh Karamzinových povídek, jenom s tím rozdílem, že Karamzinovy povídky měly ve své době velký význam, kdežto *Bělkinovy povídky* byly pod úrovní doby.“¹³ Jeho hodnocení, které sloužilo pro mnohé jako vzor, bránilo po dlouhý čas badatelům proniknout do hlubších myšlenek a záměrů těchto pověstí. V roce 1923 o tom píše i B. V. Ejchenbaum: „До сих пор Пушкин был слишком близок нам — и мы плохо видели его. Мы говорили о нем школьным, мертвым языком, тысячи раз повторяя торопливые и смутные слова Белинского“.¹⁴

Na druhé straně v 19. stol. existovala i menší skupina lidí, kteří v *Bělkinových povídkách* našli své zalíbení. Jedním z nich byl například známý kritik A. A. Grigorjev, který v těchto pověstech shledal významný pokrok v ruské próze. Především se mu zalíbilo téma malého člověka v pověsti *Staniční dozorce*, v němž viděl „зерно всей натуральной школы“.¹⁵ Koncepte A. A. Grigorjeva také ovlivnila charakter i směr pozdějších literárně kritických myšlenek o postavě Ivana Petroviče Bělkina.

Rovněž literární tvorba mnohých spisovatelů vycházela z nových uměleckých postupů, které Puškin použil v *Bělkinových povídkách*. Jejich hlavní myšlenkou bylo zachycení běžného života s jeho neobyčejnými zvláštnostmi. „На них опирался Достоевский в «Бедных людях», опирался Тургенев и в своих гуманистических рассказах, и в пьесе «Нахлебник», на них оглядывалась и опиралась в большей или меньшей степени вся послепушкинская русская проза XIX в.“¹⁶ V těchto dílech se začínají objevovat prostí venkované, vykreslení z realistického pohledu jejich prostého, avšak neobyčejného života, stejně jako u Puškina.

Uplynulo pár desítek let a literární vědci se při zkoumání Puškinovi tvorby znovu navracejí k *Bělkinovým povídkám*. Odmítají historické názory kritiků, kteří v povídkách viděli bezcennou a neoriginální imitaci. Také se snaží vyvrátit nesprávné recenze, dokázat a zdůraznit hloubku obsahu těchto pověstí, jejich historicko-literární problematiku a důležitost ve vývoji ruské literatury.

¹² ЛЕРНЕР, Н. О. *Проза Пушкина*. 2-ое издание. Петроград: Книга, 1923. с. 34.

¹³ БÉЛIНСKIИ, J. V. G. *Spisy Alexandra Puškina*. Praha: SNKLHU, n. p., 1955. 629 s.

¹⁴ ЭЙХЕНБАУМ, Б. М. *Сквозь литературу. Сборник статей*. Ленинград: Академия, 1924. с. 157.

¹⁵ ГРИГОРЬЕВ, А. А. *Взгляд на русскую литературу со смерти Пушкина*. Санкт Петербург: Общественная польза, 1876. с. 253.

¹⁶ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 144.

1.2 Odborná literatura o Bělkinových povídkách

Bělkinovy povídky od Alexandra Puškina jsou celosvětově známým literárním dílem. Existuje nesčetné množství odborné literatury, která se těmito povídkami zabývá a zkoumá jejich podstatu z různých pohledů. Jedná se především o literaturu v ruském jazyce, která v České republice není čtenářům často dostupná. Základní informační materiál pro předloženou bakalářskou práci mi poskytla Slovanská knihovna v Praze a webové stránky FEB-web.ru.¹⁷

Pro lepší orientaci jsem zvolenou sekundární literaturu rozdělila do tří časových bloků. Je v nich patrný myšlenkový vývoj na *Bělkinovy povídky*, a to od samého začátku, kdy je Puškin napsal, až po současnost. Zejména je pak kladen důraz na myšlenkové tendence v bádání za posledních 30 let.

První období je od roku 1830 až do roku 1920. Převážně sem patří dobové materiály, jako jsou články z novin, recenze tehdejší kritiky, dopisy a poznámky samotného Puškina, které jsou dodnes uchované v ruských muzeích. V ČR jsou tyto materiály pro zájemce samostatně nedostupné. Existuje však několik knih a publikací, které tyto informace a úryvky dokumentů poskytují. Jednou z nich je kniha N. Geje a I. Popovové, kteří o *Bělkinových povídkách* sepsali velmi podrobnou odbornou publikaci s názvem *A. C. Пушкин: Повести Белкина*.¹⁸ Kniha je jednou z publikací Literárního institutu Maxima Gorkého v Moskvě, a tvoří základní informační rámec mé práce. Na knize spolupracovalo i několik dalších literátů, jako je např. N. M. Kun, M. V. Mašenko, L. I. Sazonova aj. Kniha je rozdělena do dvou částí. V první jsou poznámky vydavatelů a souhrn historických studií o *Bělkinových povídkách*, jsou zde uvedené samotné povídky a také *Historie vesnice Gorjuchina*, která souvisí s postavou Bělkina, neboť se jedná o kronikářský záznam tohoto údajného autora. Ve druhé části jsou příspěvky od jednotlivých literátů, kteří se na této knize podíleli. Problematika *Bělkinových povídek* je zde přehledně zpracována.

Další publikací, jež spadá do tohoto období, jsou Spisy Alexandra Puškina od V. G. Bělinského, které napsal v letech 1843-1846. Tato kniha byla přeložena v roce 1955 do českého jazyka. Jedná se o IV. svazek spisů V. G. Bělinského, který je zaměřen na Puškinovu tvorbu z pohledu kritiky 19. století. Bělinskij v nich především opěvuje Puškina

¹⁷ FEB-WEB: *The Fundamental Digital Library of Russian Literature & Folklore* [online]. 2007-02-27 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://feb-web.ru/indexen.htm>.

¹⁸ ГЕЙ, Н. К., ПОПОВА, И. Л. *A. C. Пушкин: Повести Белкина*. 1-ое издание. Москва: Наследие, 1999. 830 с. ISBN 5-9208-0015-1.

jako básníka, jeho prozaickou tvorbu však nedocenil. „Puškin byl především básník, umělec a svou povahou nemohl být už nic jiného. Dal nám poesii jako umění, jako mistrovství. A proto navždy zůstane velkým příkladným mistrem poesie, učitelem umění.“¹⁹ Kvůli jeho záporné kritice se mnozí badatelé ani nepokoušeli přijít na hlubší myšlenky v Puškinově prozaické tvorbě. Až v roce 1888 se k Puškinově próze navrací literární kritik a publicista N. Strachov²⁰. Mimo jiné ho zaujalo ironické vyprávění v některých Puškinových prozaických dílech, kterému se věnuje ve své knize *Заметки о Пушкине и других поэтах*.

Do druhého časového bloku patří literatura od roku 1920 až do roku 1980. V této době dosáhl výzkum Puškinovy tvorby svého největšího rozmachu. Mimo jiné se literární vědci začínají hlouběji zabývat tematikou *Bělkinových povídek*. V první řadě je viditelný zájem o historické prameny, které poskytují obrovské množství informací a dokazují fakta, jež doprovázela Puškina a jeho povídky od samého začátku, kdy je autor vydal. Na druhé straně je kladen důraz na analýzu samotných textů. Ve výsledku se zkoumá například role postavy Bělkina, struktura vypravěčů, originalita povídek, či jejich umělecký styl.

V roce 1923 vyšla kniha N. O. Lerner: *Проза Пушкина*²¹, v níž autor popisuje přechod Puškina od poezie k próze. Komentuje jeho myšlenky, názory a postupy, dále rozebírá jednotlivá prozaická díla z pohledu historických materiálů a kritických poznámek. Velkou pozornost věnuje *Bělkinovým povídkám* z pohledu kritiky V. G. Bělinského a A. Grigorjeva. Sociální a především politickou problematiku, která se projevovala v literární tvorbě spisovatelů 20. a 30. let 19. století, zpracovala ve své knize *Литературные проблемы пушкинской поры*, L. Мышковская²². Autorka se na tuto problematiku dívá z pohledu A. S. Puškina. Kniha mi poskytla přehled politických událostí, především v 30. letech 19. století, která jsou spjata s počátkem puškinské prózy.

V roce 1987 vyšla kniha N. N. Petruninové - *Проза Пушкина (пути эволюции)*²³. V této monografii se posuzuje próza Puškina z hlediska jejího vývoje od jeho prvních umělecko-vypravěčských pokusů. Autorka sleduje základní etapy, specifické znaky a směr vývoje Puškina, jako prozaika. Na pozadí je zachyceno utváření nového uměleckého stylu - ruské prózy, střídání hlavních uměleckých směrů a žánrů od dob Karamzina až do roku 1830, přičemž je brán ohled na západní evropskou prózu - romantickou a realistickou.

¹⁹ ВЕЛИНСКИЙ, J. V. G. *Spisy Alexandra Puškina*. První vydání. Praha: SNKLHU, n. p., 1955. 632 s.

²⁰ СТРАХОВ, Н. Н. *Заметки о Пушкине и других поэтах*. 1-ое издание. СПб, Киев, 1888.

²¹ ЛЕРНЕР, Н. О. *Проза Пушкина*. 2-ое издание. Петроград: Книга, 1923.

²² МЫШКОВСКАЯ, Л. *Литературные проблемы пушкинской поры*. 1-ое издание. Москва: Советская литература, 1934. 190 с.

²³ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. 336 с.

Dalším, velmi oblíbeným a zkoumaným tématem, je ironie a nápadné parodování v *Bělkinových povídkách*. Jedná se o publikace V. Gippiuse, B. Mejlacha, E. A. Majmina, M. Geršenzona, nebo G. P. Makogoněnka, kteří se shodují na parodickém popisu hlavních hrdinů a jejich činů, a to v první řadě v povídce *Metelici* a *Slečně Selce*. Na jasných příkladech dokazují, že se jedná o parodii na zahraniční sentimentální literaturu. Ironie bude podrobněji rozebrána v následující kapitole.

Velmi obsáhlou problematikou je i samotný umělecký styl Puškina, kterému se detailněji věnuje V. V. Vinogradov²⁴ v knize *Стиль Пушкина*. Objasňuje složitý vývoj ruské prózy a poezie od konce 18. století, kde probíhala reforma literárních stylů, tvořil se nový ruský umělecký jazyk a velký vliv měla zahraniční, zejména francouzská, literatura. Mimo jiné se zamýšlí i nad *Bělkinovými povídkami* a poukazuje na různé odlišnosti mezi použitými uměleckými styly. Ačkoliv byl Puškin především považován za romantického spisovatele, lze v jeho tvorbě také zpozorovat nové umělecké postupy, které jsou pokládány za kořeny realistického stylu. Badatelé se však touto problematikou zabývají spíše okrajově, např. publikace G. P. Makogoněnka, V. Kiriljuka, G. A. Gukovského nebo V. V. Gippiuse. Realismus v souvislosti s *Bělkinovými povídkami* bude podrobněji analyzován v kapitole 3.

Posledním obdobím je literatura od roku 1980 až po současnost. Autoři vycházejí z myšlenek svých předchůdců, rozebírají jejich názory a doplňují je o své poznatky. Vznikají ucelené knihy problematiky *Bělkinových povídek*, např. výše uvedená kniha N. Geje a I. Popové. N. Gej napsal v roce 1989 i samostatnou publikaci s názvem *Проза Пушкина*²⁵, ve které se zabývá jednotlivými povídkami a uvádí je podle původního data, kdy je Puškin napsal. Domnívá se, že v prvotním pořadí povídek se projevují jeho nálady a pocity, a s tím souvisí i téma, o kterém psal. U jednotlivých postav se pak zamýšlí nad jejich smyslem a úlohou v povídce a také je srovnává s postavami z jiných Puškinových děl. Poslední kapitolu své knihy věnuje problematice Bělkina a ostatních vypravěčů. Také V. Svatoň²⁶ uvažuje nad Puškinovými literárními postavami. Podle něj Puškin užívá dva typy hrdinů: první je spíše násilnický, dobyvačný a snaží se za každou cenu prosadit svou vůli. Taková je například postava Silvia z povídky *Výstřel*. Naopak druhý typ, Bělkin, je pokorný, smířený, maličko naivní, rád naslouchá ostatním. V. Svatoň se domnívá, že se za těmito typy skrývají dva různé Puškinovy postoje vůči životu.

²⁴ ВИНОВАДОВ, В. В. *Стиль Пушкина*. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1941. 485 с.

²⁵ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-о издание. Москва: Наука, 1989. 270 с.

²⁶ ПУШКИН, А. И. *Boldinské podzimy*. První vydání. Praha: Odeon, 1986. 486 с.

Z pohledu originality se na *Bělkinovy povídky* dívají V. M. Markovič²⁷, V. V. Gippius²⁸ a také V. E. Vacuro²⁹. Porovnávají je s téměř totožnými obsahy jiných povídek a vyvozují různé závěry. Například V. E. Vacuro se domnívá, že Puškinovi tyto obsahy posloužily především jako předloha pro jeho novátorskou tvorbu, ve které se snažil skrýt vyumělkovanost obsahových situací a také naivnost charakterů. Naopak chtěl na přízemní literatuře ukázat její umělecké možnosti.

Mimo jiné však vznikají nové myšlenky a pohledy na *Bělkinovy povídky*, které dosud ještě nebyly probádány. Např. A. A. Sljusar³⁰ se zabýval studiem prozaické literatury A. S. Puškina a N. V. Gogola. Oba byli velcí vlastenci, kteří nadevšechno milovali svou rodnou zemi, a to se projevilo i na jejich literární tvorbě, která se nejednou konfrontuje a vznikají tak mezi nimi zásadní odlišnosti. A. A. Sljusar se domnívá, že si tyto zvláštnosti zaslouhují větší pozornost. Ve své knize porovnává prozaická díla těchto dvou spisovatelů, zkoumá jejich problematiku, strukturu románů a povídek, a také vzájemný poměr reálnosti a fantazie v jejich literárním projevu.

Se zcela novými myšlenkami přišla i O. Polovocká³¹. Jako jedna z mála žen, která se zabývá literární kritikou, se na problematiku některých *Bělkinových povídek* dívá ze zcela jiného úhlu pohledu. Vychází z myšlenek některých kritiků, avšak snaží se vyvrátit jejich zaběhlé názory.

V roce 2003 vydala T. A. Kitaniťová svou první vědeckou publikaci s názvem *Еще раз о «старой канве» (Некоторые сюжеты «Повестей Белкина»)*.³² Zaujala ji problematika vzdělání a výchovy dětí, jež byla aktuální na počátku 19. století, a která se promítla i do povídky *Staniční dozorce*, *Metelice* a *Slečna selka*. Podle autorky jsou v těchto pověstech užity tři různé způsoby výchovy potomků – 1. správné, které musí splňovat čtyři základní podmínky – skromnost, rodičovskou péči, úctu k náboženství a umění vést hospodářství, 2. nesprávné – výchova dětí zahraničními učiteli a literaturou, nebo 3. typ, který je kombinací těchto uvedených dvou způsobů. Taktéž se zaobírá tématem převýchovy v povídce *Slečna selka*.

²⁷ МАРКОВИЧ, В. М. “Повести Белкина” и литературный контекст. В кн.: Пушкин. Исследования и материалы, т. XIII. Л., 1989.

²⁸ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. 337 с.

²⁹ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994.

³⁰ СЛЮСАРЬ, А. А. *Проза А. С. Пушкина и Н. В. Гоголя: Опыт жанрово-типологического сопоставления*. К. Одесса: Лыбидь, 1990. ISBN 5-11-002135-X. с.192.

³¹ ПОЛОВОЦКАЯ, О. «Метель»: коллизия и смысл. В журнале: Москва. 1989. №6.

³² КИТАНИНА, Т. А. *Еще раз о «старой канве» (Некоторые сюжеты «Повестей Белкина»)* // Пушкин и мировая культура. СПб.; Симферополь, 2003.

V. M. Esipov³³ je také jedním z literárních vědců 21. století, který se ve své knize zabývá novou oblastí výzkum, a to ustálenými ideologickými postoji na Puškinova díla. Domnívá se, že v posledních desetiletích má kritika velmi často společný charakter, ale zdaleka nezasahuje do podstaty myšlenek hlavních sovětských badatelů, a proto se tyto myšlenky rozhodl prozkoumat ze svého objektivního pohledu. V kapitole s názvem Белкинский миф rozebírá postavu Bělkina, zamýšlí se nad jeho úlohou v *Bělkinových povídkách*, přičemž vychází z *Poznámky vydavatele*, ve které Puškin uvádí základní informace o této postavě.

Toto byl stručný přehled následně použité sekundární literatury, která zkoumá podstatu *Bělkinových povídek*. Jsou v nich patrné názory a závěry, které se neustále opakují a rozebírají, aniž by přinesly nové výsledky. Avšak jsou zde i nové myšlenky, dosud zdánlivě neprobádané, které se nabízejí k dalšímu detailnímu studiu a zkoumání.

³³ ЕСИПОВ, В. М. *Пушкин в зеркале мифов*. Москва: Языки славянской культуры, 2006. ISBN 5-9551-0125-X. 560 с.

2. PARODOVÁNÍ A IRONIE V BĚLKINOVÝCH POVÍDKÁCH

Parodie je specifický literární žánr, který má svá pravidla a tím se liší od ostatních žánrů. Její původ pochází z řeckého slova paródiá, což v překladu znamená přezpívání. V dnešní době existuje několik definic, které se snaží vystihnout co nejpřesnější popis tohoto termínu. Například podle encyklopedického slovníku³⁴ je parodie druhem literární satiry, která imituje a karikuje určité literární dílo nebo typ určitých literárních děl zvýrazněním některých jeho typických rysů. Ve druhém případě jde o komické napodobení charakteristických gest, řeči, chování známé osobnosti. Podobnou definici uvádí i Slovník literární teorie³⁵, a také dodává, že parodie je v žánrovém systému situována na jiné úrovni než všechny ostatní žánry, není charakterizována jako žánr souborem konkrétních vlastností, jako je např. lyričnost, epičnost, dramaticnost, rozsah, téma, kompozice aj., naopak tyto kvality přejímá od díla, které napodobuje. Parodii proto nelze definovat samostatně, pouze ve vztahu k původnímu textu, který napodobuje.

Dále je ve slovníku uvedeno její rozlišení podle své funkce v literárním procesu – lze odlišit parodii komickou a parodii satirickou, která je polemicky zaměřena oproti literárním normám, o něž se opírá parodované dílo. Její existence je projevem přítomnosti zcela jiných představ o podobě a funkci literárního díla. Parodie však neusiluje tyto představy pozitivně formulovat, je pouze negací norem, které v parodovaném textu našly výraz.

Nicméně většina slovníků a knih se shoduje v tom, že parodie v literární oblasti znamená napodobení původního literárního díla, jejímž úkolem je zesměšnit autora či jeho dílo, a tím pobavit čtenáře. Parodie zdůrazňuje typické rysy prostřednictvím vtipných narážek, zveličování, satirického nebo ironického (směšného) napodobování.

Již ve druhé polovině 19. století se začíná mluvit o Puškinově próze v souvislosti s ironií a parodií. Jeden z prvních autorů, jenž se tímto problémem zabýval, byl N. N. Strachov³⁶. V parodii viděl příliš snadnou a bezvýslednou činnost, která mění talent v ubohou představivost, a jejím výsledkem jsou pouhé banální věci. Ale na druhou stranu byl přesvědčen, že v ojedinělých případech lze v ironii spatřit i její hlubší význam: „Чем

³⁴ KOLEKTIV Encyklopedického institutu Československé akademie věd. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. První vydání. Praha: ACADEMIA, 1981. 960 s.

³⁵ KOLEKTIV Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Druhé rozšířené vydání. Praha: Československý spisovatel, 1984. 456 s.

³⁶ STRACHOV, N. N. *Zamětki o Puškině i drugich poetach*. 2-je izdanije, dopoln. Kijev: [s.n.], 1897. 281 s.

ближе пародия к подлиннику, тем она выше... Такая пародия требует полного и меткого указания тех противоречий, которые пародируемый писатель представляет в отношениях к действительности или к идеалу. Из-за настоящей пародии должен выглядывать тот взгляд на предмет, то лучшее и высшее его понимание, против которого фальшивит пародируемый автор.³⁷ Právě této parodie užil Puškin ve své tvorbě. V jeho podání vznikají mistrovská díla, překvapující svou hloubkou myšlenek, které do té doby byly kdy napsány. „Пародия - это была свободная игра его могучаго гения, смысл которой едва-ли был бы доступен для его читателей.“³⁸

Puškin ve svém způsobu parodování bravurně využívá několika literárních stylů. Podle V. Vinogradova jim Puškin mimo jiné vtiskl svůj vlastní umělecký styl a své osobité vnímání světa. „Склонность Пушкина к пародированию является лишь частным проявлением гениальной способности поэта виртуозно пользоваться самыми разнообразными литературными стилями для своих собственных художественных целей.“³⁹ Jeho neobvyčejného způsobu parodování si povšiml i V. Gippius: „Не прибегая к собственно литературному шаржированию, он разоблачает литературные шаблоны, сопоставляя их с той подлинной действительностью, которую авторы обходят или искажают.“⁴⁰ Styl Puškina je velmi obsáhlé téma, které vyžaduje podrobnější výzkum. Nespadá však do zadání této bakalářské práce, a proto nadále nebude rozebíráno.

S parodií jsou spojovány především povídky *Metelice* a *Slečna selka*, které jsou si svým obsahem velmi blízké, neboť v té i oné povídce jsou z realistického pohledu zkoumány rozšířené tehdy náměty sentimentálně šlechtické literatury. Obě je Bělkinovi vyprávěla jistá panna K. I. T. „Největší půvab Metelice a Slečny selky (do jisté míry snad i Výstřelu) spočívá v tom, že jako by vážně rozvíjejí – a tím i brilantně parodují – syžety úmyslně postavené na neuvěřitelné souhře tragikomických omylů, osudových záměn, šťastných i nešťastných náhod a dávno očekávaných, třebaš zdánlivě překvapivých rozuzlení.“⁴¹ Puškin v povídkách popisuje každodenní život panstva, především ruské mládeže na počátku 19. Století. V *Slečně selce* je to život veselý a idylický, není zde nic tajemného a nečekaného, kdežto v *Metelici* je spíše pochmurný, dojemný a do jisté míry i

³⁷ STRACHOV, N. N. *Zamětki o Puškině i drugich poetach*. 2-je izdanije, dopoln. Kijev: [s.n.], 1897. s. 28.

³⁸ Tamtéž, s. 29.

³⁹ ВИНОГРАДОВ, В. В. *Стиль Пушкина*. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1941. с. 485.

⁴⁰ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 36.

⁴¹ PAROLEK, R., HONZÍK, J. *Ruská klasická literatura*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1977. s. 126.

tragický – např. onemocnění Marji Gavrilovny, kdy „ubohá nemocná byla dvě neděle mezi životem a smrtí“⁴², nebo smutný konec vojína Vladimíra.

Podle L. S. Sidjakova⁴³ je zde použito také ironie, která patří k výrazným rysům parodování. Projevuje se v rozdílu mezi literaturou a opravdovým životem hlavních hrdinů – to, co si o sobě myslí, a tím, jak ve skutečnosti vypadají. *Slečna selka* je zlehka protkána ironií, kdežto v *Metelici* ji pocítíme od samého začátku až do konce.

2.1 Metelice

Povídku *Metelici* napsal Puškin jako poslední z celého cyklu *Bělkinových povídek*, tedy 20. října 1830. Do jejího epigrafu Puškin použil úryvek z romantické balady V. A. Žukovského – *Светлана*, která měla podobný námět. Jak píše E. A. Majmin: „От части она в духе Жуковского (недаром и эпиграф к ней из Жуковского), но характерный для Жуковского и для других романтиков сюжет в ней не просто в чуть обновленном виде повторяется, но и пародируется.“⁴⁴ Ale co vedlo Puškina k parodování romantických příběhů?

Z této povídky lze vycítit určité životní zkušenosti samotného autora. Jak píše V. V. Gippius pro Puškina „«литературность» вообще и книжная сентиментальность в частности были явлениями не только литературы, но и самой жизни.“⁴⁵ Puškin byl velkým vlastencem, nadevšechno miloval Rusko, a proto také odsuzoval evropskou kulturu, která se v Rusku stávala čím dál víc populárnější - v bohatších rodinách najímali svým potomkům francouzské učitele a vychovatelky, v popředí se četli francouzské a anglické romány a o ruské autory přestával být zájem. Není divu, že ruská mládež mluvila daleko lépe francouzsky, než svým rodným jazykem. Proto se Puškin snažil co nejvíce prosadit mateřský jazyk a ruskou kulturu, a tu západní, v očích čtenářů, spíše zesměšnit. „Происходит ироническое обнажение литературного приёма. И в нем-то как раз и заключается больше всего художественно неожиданного, оно-то и придает самым традиционным положениям вид свежести и особенного художественного обаяния.“⁴⁶ V evropské sentimentální literatuře se často objevovali mladí hrdinové, kteří byli bezpodmínečně zamilováni do chudého, či naopak bohatého protějšku, obvykle proti vůli

⁴² PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 51.

⁴³ СИДЯКОВ, Л. С. *Художественная проза А. С. Пушкина*. Рига, 1973, стр. 71-72.

⁴⁴ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 209.

⁴⁵ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 46-47.

⁴⁶ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 142.

svých rodičů. Jejich chování, činy a city se neustále opakovaly, takže se časem proměnily ve stereotyp, a čtenář se už předem dovtípil, jak příběh skončí. A právě toho Puškin využil ke svému parodování. Povídka *Metelice* je podle mnohých literárních vědců jasnou parodií na sentimentální romány. Na druhou stranu V. Vacuro se domnívá, „что самые эти стереотипы могут быть предметом иронии лишь до определенной степени, ибо они суть лишь исторически и социально обусловленные формы, в которых протекает подлинная человеческая жизнь.“⁴⁷

Tato zahraniční literatura se dostávala především do okruhu ruské šlechty. I proto je v této povídce od samého začátku až do konce zesměšněná hlavní hrdinka, dcera bohatého statkáře, Marja Gavrilovna - „urostlé bledé sedmnáctileté děvče“⁴⁸. Takto ji hned v úvodu povídky autor líčí čtenáři a dále pokračuje v její ironické charakteristice: „Мария Гавриловна была воспитана на французских романах и, следственно, была влюблена. Предмет, избранный ею, был бедный армейский прапорщик, находившийся в отпуску в своей деревне. Само по себе разумеется, что молодой человек пылал равною страстию и что родители его любезной, заметя их взаимную склонность, запретили дочери о нем и думать, а его принимали хуже, нежели отставного заседателя.“⁴⁹ Záměrně je zde použito úryvku z originálního díla, neboť v překladu zanikají podstatná slova, která jsou dále rozebírána.

Marja Gavrilovna je typickým příkladem tehdejší ruské mládeže. Dosud ještě v životě nic neprožila, nic neviděla a nezkusila, na svět se dívá pouze skrze knihy, v jejím případě francouzské romány, a sní o splnění všech těch vyčtených situací. Podle A. Ležněva ironie v charakteristice hlavní hrdinky spočívá v nepatrných slovech, jako je „«предмет» (любви), «любезная», «само собой разумеется» (то есть банальный факт), вносящим с собой сугубо прозаическую интонацию и скептическую, хотя и добродушную, усмешку.“⁵⁰ Tato slova jsou důsledkem jejího enormního zájmu o francouzské romány, které u ní vyvolaly romantické představy o životě a *následkem* kterých se zamilovala. *Za předmět lásky si vybrala* chudého vojína Vladimíra. Z těchto slov cítíme jistou nepřirozenost, proto se domnívám, že se nemůže jednat o skutečné city, ale o rozmarné city vyvolané z knih.

⁴⁷ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 38.

⁴⁸ ПУШКИН, А. С. *Риковá dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 46.

⁴⁹ ПУШКИН, А. С. *Повести Белкина*. Москва: Государственное издательство Художественной литературы, 1956. стр. 19.

⁵⁰ ЛЕЖНЕВ, А. *Проза Пушкина. Опыт стилистического исследования*. 1-ое издание. Москва: Художественная литература, 1937. с. 256.

Nicméně v poslední době se někteří literární vědci pokoušejí na tuto povídku dívat z jiného úhlu pohledu, než skrze ironii. Například O. Polovocká se domnívá, že vše spočívá ve špatně zvoleném slově „předmět“ lásky. Pro Puškina to bylo běžné slovo, které se používalo ve francouzských románech, a proto patří i mezi užívaná slova hlavní hrdinky. Bohužel v kontextu ruské prózy má spíše význam „předmětu“, či nějaké věci, bez své vlastní vůle. Dále odmítá i ironický závěr charakteristiky hlavní hrdinky: „... не насмешку и пасквиль вижу я в этой характеристике Марьи Гавриловны, а реализм мышления автора повести. Итак, состояние «влюбленности» героини есть историческая реальность, это скорее форма самоосуществления личного начала в человеке, свойственная русскому дворянину именно началу XIX века, нежели безусловная данность, от века присущая человеку как одно из онтологических его состояний и качеств.“⁵¹ I já souhlasím s myšlenkami O. Polovocké. Podle mého mínění sní každá mladá dívka o romantické lásce s nějakým mládencem, a k tomuto zažitému lidskému citu nepotřebuje romantické romány.

Stejně jako Marja Gavrilovna je svými úsměšnými skutky charakterizován i její milenec Vladimír. Aby mohl zůstat se svou vyvolenou, vymýšlí různé romantické plány, které jsou po své obsahové stránce typické pro sentimentální romány, např. v dopisech Marji ji nabádá k e sňatku, skrývání, a poté vrhnutí se k nohám rodičů. Jenže všechny jeho plány jsou náhle zmařeny, když ve stanovený den zabloudí v metelici a nedostane se včas do kostela. Celá tato myšlenka o tajném sňatku je taktéž vedena jako výsměch otřelým situacím romantických příběhů. Marja souhlasí s útekem a tajným sňatkem, neboť jsou pro ni vysněnými romantickým činy. O. Polovocká se však domnívá, že onen tajný sňatek byl pro Marju Gavrilovnu a Vladimíra Nikolajeviče pouze nezbytný čin, aby mohli zůstat spolu proti vůli rodičů, proto v něm nevidí nic směšného ani ironického. Nakonec však celá svatba skončí s absurdním koncem. V kostele se objeví neznámý muž, který si Marju vezme za manželku. Celá tato situace je nepochopitelná a přivádí k zamyšlení. Copak je možné, aby člověk vstoupil do manželství s cizí ženou? A jak je možné, že si v průběhu svatby nikdo ze svědků nevšiml, že se nejedná o Vladimíra? Taktéž jeho chování je po nevydařeném sňatku nepochopitelné. Odmítá nabídku Marjiných rodičů, kteří odsouhlasili jejich sňatek, a raději odjíždí do armády, kde nakonec zahyne. Z toho můžeme usoudit, že i jeho láska k Marji nebyla opravdová.

⁵¹ ПОЛОВОЦКАЯ, О. «Метель»: коллизия и смысл. В журнале: Москва. 1989. №6. с. 190.

Z těchto okolností vyplývá jasný parodický podtón, kterým se Puškin vysmívá tradiční struktuře romantického a sentimentálního románu. „Побег придуман по книжным образцам, чувствительная психология Марьи Гавриловны привнесена из романов, но уездные барышни, живущие и чувствующие по книгам, — существуют в действительности.“⁵² Směšně je zde vykreslena povrchní provinciální mládež, silně ovlivněná romantickým trendem západu. B. Mejlach se domnívá, že chování hlavních postav v *Metelici* i *Slečně selce* lze odůvodnit takto: „V boji za národně svébytnou uměleckou prózu, která by zobrazovala podstatné rysy ruského života, bylo nutno odhalit celou prázdnotu a konvenčnost situací, převzatých ze západoevropské sentimentálně salonní beletristiky. A bylo nezbytné odkrýt i neskutečné, knižní jednání všech těch literárních „hrdinů“, odchovaných francouzskými a německými romány.“⁵³

V této povídce je také značný sociální rozdíl a ostrý kontrast mezi romantickým zobrazením hrdinky a skutečným životem, který ji zobrazuje. Například rozhovor Vladimíra s mužiky, když zabloudí v metelici, a popis rodinného života po návratu Marji Gavrillovny: „... Gavrila Gavrilovič v noční čepičce a soukenné kazajce. Praskovja Petrovna ve vatovaném županu ...“⁵⁴

Puškin se pak v závěru povídky znovu navrácí k Marji Gavrillovně, která ani po všech událostech, kterými prošla, nepřestává hrát svou naivní roli romantické hrdinky. Po třech letech se seznámí s mladým husarským plukovníkem Burminem, a jako by znovu rozehrává svůj životní román. „Burmin našel Marju Gavrillovnu u rybníka pod vrbou s knihou v ruce jako opravdovou hrdinku románu.“⁵⁵ Jejich závěrečný rozhovor je parodií na oblíbenou v té době romantickou prózu s využitím všech módních dobových obrátů a gest, který Puškin navíc umocnil doslovnými výpůjčkami z Rousseauovy *Nové Héloisy*.⁵⁶ Podle V. E. Vacura povídka nekončí podle očekávání čtenářů, tedy ironickým popisem, ale Puškin jí záměrně napsal seriózní konec – „мы имеем здесь дело с антииронией - еще более сильным и парадоксальным средством авторского осмысления ситуации.“⁵⁷

Konec povídky spojuje všechny rozehrané dramaticky obsahové linie. „Панебоже, панебоже,“ řekla Marja Gavrillovna a chytila ho za ruku. „Tak to jste byl vy, a vy mě nepoznáváte?“ Burmin zbledl...a vrhl se jí k nohám...“⁵⁸ Jak píše ve své knize B. M.

⁵² ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 46-47.

⁵³ MEJLACH, B. A. S. *Puškin*. První vydání. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. s. 131.

⁵⁴ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 50.

⁵⁵ Tamtéž, s. 54.

⁵⁶ PAROLEK, R., HONZÍK, J. *Ruská klasická literatura*. První vydání. Praha: Svoboda, 1977. s. 126.

⁵⁷ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 40.

⁵⁸ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 56.

Ejchenbaum: „Здесь особенно интересно накопление веса к концу. Прием этот не мотивирован ничем – обнажена игра с сюжетом. Вместо одной линии дается две параллельные, которые к концу внезапно сходятся... Читатель как бы складывает картину из кубиков - и это удастся ему только вместе с концом новеллы.“⁵⁹

2.2 Slečna selka

Slečna selka je poslední povídkou celého Bělkinova cyklu. „Это род шуточного и легкого святочного рассказа, построенного на реально-бытовой основе, с незамысловатыми сюжетными поворотами, с облегченно-счастливым концом.“⁶⁰ Puškin ji napsal v romantickém a veselém duchu, ve snaze vzbudit u čtenářů zájem o tento ohraný příběh. Nikoliv však sentimentální povídky byly podle V. Gippiuse vzorem pro Puškina. Podle jeho tvrzení mu především jako předloha posloužily veselé komedie a vaudevilly⁶¹ s přestrojováním, „где чувствительное содержание ослаблено и сжато, а дидактическое вовсе исключено.“⁶² Také N. N. Petruninová podotýká, že množství různých překvapení a maškarádních přestrojení vnáší do povídky osobitý renesanční prvek, a utváří tak divadelní atmosféru, která je velmi podobná stylu Shakespeara.⁶³

V té době bylo téma milostného poměru vesničanky a mladého statkáře častým námětem sentimentální literatury, a proto u spisovatelů velmi oblíbené. Ve výsledku však o tyto povídky přestal být zájem, neboť všichni už znali dopředu zápletku, i jak povídka skončí. Podrobně se tímto zabývá ve své publikaci V. Gippius⁶⁴. Tvrdí, že „Пушкин дает себе волю говорить в ней шуточно и легко о том, что в самом деле достойно шутки и легкого отношения. Предметом его шутки становятся как явления самой действительности, так и те литературные факты, которые требуют в его глазах не серьезного отпора, а шутки и даже пародии.“⁶⁵ Na druhé straně tomuto tvrzení odmítá N. K. Gej, jenž se domnívá, že „игра с персонажами, игра стилями, мотивами, «игра» с

⁵⁹ ЭЙХЕНБАУМ, Б. М. *Сквозь литературу. Сборник статей*. Ленинград: Академия, 1924. с.167-167.

⁶⁰ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 143.

⁶¹ Vaudeville - 1. původně francouzská populární satirická nebo píjáčká, popř. příležitostná píseň s jednoduchou, snadno zapamatovatelnou melodií 2. francouzský veseloherní dramatický žánr, který používá s oblibou též těchto písní, z něhož se vyvinula jednoaktová veselohra nebo fraška se zpěvy a tanci. Viz: KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2002. str. 835.

⁶² ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 39-40.

⁶³ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. с. 138.

⁶⁴ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. 337 с.

⁶⁵ Tamtéž, с. 36.

читателями не носит служебнопародийный или самостоятельно-шутливый характер, но несет положительную, содержательную, концептуальную заданность.⁶⁶

Už v roce 1835 V. G. Bělinskij o této povídce prohlásil, že je „zvláště ubohá, nepravděpodobná, vaudevillová, ukazující statkářský život po jeho idylické stránce...“⁶⁷ Avšak v roce 1981 E. A. Majmin jeho kritiku popírá. Domnívá, že Bělinskij se v tomto úsudku mýlil, neboť nepochopil prostředky budování prózy, tedy ironii, která „превращая тряпье в золу, помогает творить новые художественные формы и новое содержание.“⁶⁸

Ale Bělinskij nebyl jediným kritikem, který v této povídce neshledal nic zajímavého. Po dlouhou dobu zůstávala za hranicí výzkumu, neboť v ní badatelé neviděli nic routavého „кrome комедийности, водевильных неожиданностей, фарсовых трюков и маскарадных приемов“⁶⁹ I. L. Popová je přesvědčena, že tento negativní úsudek vznikl v důsledku nepochopení povídky, které patrně způsobilo téma nepravděpodobného, umělého příběhu. N. K. Gej se domnívá, že „значимое укоренено не в формулируемой части текста, не в том, что на поверхности выступает как непосредственное содержание повествования, как логика событий, а в том, что присутствует в совокупности и многообразной взаимосвязи сторон, средств, структур повествования и потому не может быть изложено последовательно по пунктам, выражено тезисно.“⁷⁰

Stejně jako v *Metelici*, i zde Puškin popisuje život na panském statku, který je taktéž pod vlivem západního romantického trendu. N. K. Gej podotýká, že „изображаемая реальность жизни, становясь художественной реальностью, превращала вещный мир в бытие художественной мысли.“⁷¹ Hned v úvodu Puškin ironicky zesměšňuje Lízina otce, Anglomana Grigorije Ivanoviče Muromského. „То был оправдовый русский пán. Когда был пробил в Москвѣ většinu svého jmění...odjel do své poslední vsi, kde вывэдěl dál, ale už jiným způsobem. Заřídil si ангlický сад, на nějž vynаклáдал téměř všechny збылѣ дѹходы. Jeho коñáci были одлечени jako ангlickí jockeйовѣ. Dcera мѣла за выхователку Ангlickанку. Svá поле vzděláвал ангlickou методоу...“⁷²

⁶⁶ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-ое издание. Москва: Наука, 1989. с. 43.

⁶⁷ БЭЛИНСКИЙ, J. V. G. *Spisy Alexandra Puškina*. Praha: SNKLHU, n. p., 1955. 629 s.

⁶⁸ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 143.

⁶⁹ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-о издание. Москва: Наука, 1989. с. 41.

⁷⁰ Тамтѣж.

⁷¹ Тамтѣж.

⁷² ПУШКИН, А. С. *Пиковá dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 72.

Další postavou a hlavní hrdinkou tohoto příběhu je mladá, lehkomyšlná šlechtična, Líza Muromská. „Ti z mých čtenářů, kdo nežili na vsi, nemohou si představit, jaká je to krása, tyhle újezdni slečinky! Jsouce vychovány na čistém vzduchu, ve stínu zahradních jabloní, čerpají znalost světa a života z knížek. Samota, volnost a četba záhy probouzejí city a vášně neznámé našim roztěkaným kráskám.“⁷³ Na první pohled se velmi podobá hlavní hrdince povídky *Metelice*, Marji Gavrilovně. Avšak v jisté míře se od ní odlišuje, a to jak vzhledem, tak i svým charakterem. Marja Gavrilovna byla bledá, slabá, nerozhodná dívka, vychována francouzskými romány. Je pravým opakem opálené, prostořeké a důmyslné Lízy, jejíž pohled na svět není skrze francouzské romány, ale vyplývá z její přirozené povahy. „Její nezbednost a časté divoké kousky uváděly v nadšení jejího otce a zoufalství její vychovatelku miss Jacksonovou, čtyřicetiletou afektovanou starou pannu, která se líčila a černila si obočí, dvakrát za rok pročítala *Pamelu*, dostávala za to dva tisíce rublů a umírala nudou v tom *barbarském Rusku*.“⁷⁴ Právě tato vychovatelka, na jejímž popisu je taktéž znát ironický výsměch autora, mírnila přísnou anglickou výchovou Lízinu povahu. Nicméně v průběhu povídky Líza zjišťuje, že se ve skutečnosti daleko lépe cítí v roli selky, než ve svém skutečném postavení újezdni slečinky. Z toho vyplývá, že si na panskou dceru jen hraje, ale ve skutečnosti je jen obyčejnou vesnickou dívkou, která svůj přirozený charakter skrývá pod módními šaty a anglickou výchovou.

Taktéž Alexej je pod vlivem povrchní romantické módy tehdejší doby, které podléhala šlechtická mládež. Nechová se přirozeně a při setkání hraje předem připravenou roli roztržitého mladíka. „Byl první, kdo se před nimi objevil jako člověk zamračený a rozčarovaný, byl první, kdo jim vykládal o ztracených radostech a o svém uvadlém mládí; kromě toho nosil černý prsten s vyrytou umrlčí lebkou... Slečinky po něm jen bláznily.“⁷⁵ I u něho můžeme zpozorovat otřelé romantické myšlenky – např. ženitba se selským děvčetem a touha žít se vlastní prací. Ale na druhou stranu z toho lze usoudit, že i on používá hranou masku, pod níž je ukrytý obyčejný ruský člověk.

Z celkového pohledu má povídka jasný parodický nádech. V podstatě se jedná o stejnou zápletku jako u Shakespeara *Romea a Julii*. Nenávist mezi dvěma rodinami zabraňuje lásce jejich dětí. „Пушкин пародирует схему распространенного сюжета — о влюбленных, принадлежащих к враждующим семьям (Ромео и Юлия); недаром Алексей читает с Акулиной - „Натальюбоярскую дочь“, где использована эта же

⁷³ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 73.

⁷⁴ Tamtéž, s. 74.

⁷⁵ Tamtéž, s. 74.

схема. Но у Пушкина Лиза не хочет быть ни Юлией, ни Натальей, а внезапное примирение родителей искажает привычную схему и делает ситуацию комической.⁷⁶ Jak píše N. N. Petruninová: „Действие «Барышни-крестьянки» в целом развивается, однако, не по законам трагедии Шекспира, а по законам его комедий.⁷⁷

Také dopisování mezi milenci má jistý úsměšný tón. „Minul týden a začala mezi nimi korespondence. Poštovní schránkou byla výduť starého dubu.“⁷⁸ Líza se s Alexejem viděla každý den, tak proč si psali dopisy?

Na konci povídky jede Alexej k Muromskému, aby si s ním otevřeně promluvil, jak se věci mají. Tam se setkává s Lízou, přičemž v ní poznává svoji milovanou Akulinu, která ho po celou dobu tahala jen za nos. Vrhá se k ní, ona mu odpovídá francouzsky, ale on ji přesto nazývá Akulinou. „Все это почти пародийно, – и в месте с тем серьезно, потому что здесь говорит социально привычный язык подлинных чувств“⁷⁹, jak píše V. E. Vacuro.

Shrnutí: Z výzkumu vyplývá, že obě uvedené povídky jsou nepochybně parodií na sentimentální romány, které se Puškin snažil zesměšnit. Na tomto závěru se shodují mnozí literární vědci především do 80. let 20. století, a svá tvrzení dokazují na zřetelných příkladech, vyplývajících z textu. Jejich myšlenky se však neustále opakují. Literáti navazují na předešlé názory a závěry kritiků, ve snaze obohatit je o nové nápady, ale ve výsledku v podstatě nepřinášejí nic nového. Podle mého mínění, je výzkum povídek z pohledu ironie téměř vyčerpán. Proto je zapotřebí, aby se výzkum udal novým směrem. V posledních letech bádání jsou tyto novátorské tendence u některých kritiků patrné, např. publikace O. Polovocké, která se snaží zastínit ironii a v povídkách najít jiné východisko, které Puškina vedlo k použití tohoto literárnímu žánru. Za zámku stojí také práce T. A. Kitaninové, která v těchto dvou povídkách rozebrala problematiku výchovy a vzdělání v 19. století, jenž by určitě zasluhovala další rozbor.

⁷⁶ ЭЙХЕНБАУМ, Б. М. *Сквозь литературу. Сборник статей*. Ленинград: Академия, 1924. с. 167.

⁷⁷ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. с. 143.

⁷⁸ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 85.

⁷⁹ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 41.

3. (PRE)ROMANTISMUS VS. REALISMUS V BĚLKINOVÝCH POVÍDKÁCH

Romantismus je životní postoj a také umělecký směr, který vznikl v Evropě na konci 18. století. Pochází z francouzského slova *romantique*, což původně znamenalo „jako v románě“, románový, později ve smyslu tajemný, fantastický. Od samého počátku, kdy se začal vymezovat, definoval se v opozici k doktríně klasicistické a všem jejím pozůstatkům v umění 18. století. Navazoval a dále rozvíjel tendence předcházejícího preromantismu, jimiž se do umění, a zvláště do literatury, prosazoval již v průběhu 18. století nový buržoazní světový názor, dávající přednost jedinci, jeho osobním, soukromým zájmům a vnitřním prožitkům před všemi nadosobními příkazy a dogmaty⁸⁰.

Spisovatelé píšící romantickou metodou mají ve svých dílech jiný základní postoj ke skutečnosti než realisté. Zobrazují, co by chtěli ve skutečnosti mít, nikoliv, co tam už je, nebo co se tam rodí, formuje, jak to činí realisté. Jejich způsob zobrazování je subjektivnější. V romantickém písemnictví se objevují zjevy výjimečné, neobvyklé, někdy fantastické, či záliba v historických událostech⁸¹.

Ve 20. letech 19. století se romantismus dostává i do Ruska. V této době zde probíhala velmi složitá politická situace. Po vítězství nad Napoleonem a s pronikáním západoevropských liberálních myšlenek do vzdělané šlechtické společnosti, se v roce 1925 uskutečnilo děkabristické povstání, které usilovalo o svržení cara a o nastolení nového politického režimu. Po jeho nezdaru však v zemi zavládl tuhý absolutistický režim.

A právě v centru tohoto dění Puškin žil a tvořil. Z velké části své tvorby spadá do romantismu, přesto lze v jeho tvorbě pozorovat nové umělecké metody, díky nimž je pokládán za zakladatele moderní ruské literatury a také za představitele revolučního romantismu. „Tyto umělecké metody souvisí s rozvojem lidského poznání skutečnosti, s chápáním společenských a přírodních zákonitostí.“⁸² V Puškinových dílech se začíná projevovat zájem o národ a lid, jako o jediné pozitivní společenské hodnoty. Stejně jako v realistických dílech, využívá pravdivé a věrné zachycení skutečnosti, jehož podstatu ukazuje s pomocí typických postav, situací a dějů. Z. V. Kiriljuk se domnívá, že přechod Puškina k novým uměleckým prvkům je podmíněn především jeho myšlenkovým růstem.

⁸⁰ KOLEKTIV Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Druhé rozšířené vydání. Praha: Československý spisovatel, 1984. 456 s.

⁸¹ CENEK, S. *Teorie literatury*. První vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1958.

⁸² Tamtéž, str. 144.

„Совершенство принципов построения характера - это лишь видимый результат сложной эволюции мировоззрения поэта.“⁸³

Jedním z prvních moderátorských pokusů Puškina byly právě *Bělkinovy povídky* – jakési paměti prostého člověka, který rád naslouchal lidem a jejich historky pak následně sepisoval. Jak uvádí G. P. Makogoněnko: „«Повести Белкина» были совершенно новым явлением в русской литературе потому, что новыми были проблематика, герои, принципы построения характеров, стиль. Это первые реалистические повести. Пушкин изображал в них обыкновенное в жизни — обыкновенных героев с их ничем не примечательной судьбой, обыкновенные события, обыкновенный быт русских бедных чиновников, армейских офицеров, ремесленников и провинциальных помещиков.“⁸⁴ V těchto povídkách je zhuštěna celá problematika obsahová i formální. Puškin využil strohosti, reálnosti, přesnosti výrazu a také jednoznačného vedení děje. Není tedy divu, že ve spojitosti s těmito povídkami nazval B. Mejlach Puškina „praotcem ruské realistické novely.“⁸⁵

Soubor těchto povídek si dovoluji rozdělit na dvě části. Do první zařazuji povídku *Metelici, Slečnu selku a Výstřel*, do druhé *Staničního dozorce a Majitele pohřebního ústavu*, v nichž jsou patrné realistické znaky. U prvních třech povídek převažují typické romantické rysy, které se především projevují na zvoleném tématu a také na chování hlavních postav povídek. Například ve *Výstřelu* je námětem příběhu souboj, který byl v době romantismu velmi populární, především v okruhu šlechty. Hlavní postavou je mrzutý individualista Silvio, který se od ostatních liší svou uzavřeností, záhadností, věkem, a díky tomu je považován za černou ovci stáda. Nikdo o něm nic neví, jeho minulost je zahalena v tajemství. Jedinou náplní jeho života je touha po pomstě. Ve shrnutí se tedy jedná o charakteristické znaky romantického stylu, které se taktéž objevují v povídce *Metelici a Slečně selce*. Podrobněji byly rozvedeny v kapitole 2. Avšak jak vyplynulo z výzkumu, povídky jsou parodií na tyto romantické náměty.

Nicméně právě romantismus byl důležitým stupněm ve vývoji tvůrčích principů realizmu. Z jeho podstaty se začíná postupně utvářet nový systém uměleckého myšlení.⁸⁶ Proto se také Puškin inspiroval romantickými obsahy, motivy, charaktery i psychologii

⁸³ ИВЛЕВ, Д. Д., МИРСКИЙ, В. В., СИДЯКОВ, Л. С. *Пушкинский сборник. Ученые записки*. Том 106. Рига, 1968. с. 54.

⁸⁴ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 127.

⁸⁵ МЕЙЛАХ, В. А. *S. Puškin*. První vydání. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. s. 130.

⁸⁶ ИВЛЕВ, Д. Д., МИРСКИЙ, В. В., СИДЯКОВ, Л. С. *Пушкинский сборник. Ученые записки*. Том 106. Рига, 1968. с. 72.

postav, a na rozdíl od ostatních romantických spisovatelů, kteří se vyjadřovali uměle a nepřesvědčivě, napsal mimořádné realistické povídky.

Ruská realistická próza jako taková v té době ještě neexistovala. Přesto se u Puškina zrodila myšlenka začít psát o něčem novém, neřídít se pravidly a nepodřizovat se neustále kritice. „Болдинский период, – это год серьезнейших социальных раздумий Пушкина... само творческое обилие Пушкина в этом году объясняется внутренней потребностью поэта дать достойный ответ времени, поколению, холодно и грубо отвернувшемуся, критикам и писателям, зло и недостойно оскорблявшим.“⁸⁷ Podle V. V. Gippiuse Puškin „шел по пути наибольшего сопротивления: здесь противостояли ему не какие-нибудь наивные нравоописательные очерки о бедняках или страшные истории о мертвецах, а давняя и в свое время прогрессивная традиция семейной буржуазной повести и драмы.“⁸⁸ Jako první se odvážil změnit zaběhlé šablony charakterů a obsahových situací, ve snaze vylepšit jejich otřelé téma novým realistickým obsahem. Jak uvádí S. Voložin: „Если бы Пушкин просто реализм внедрил в русскую прозу, тогда стоило бы идти в открытый бой с ретроgrадями, с певцами государственных (едва не тоталитарных) муз, стоило бы объявить войну "высоким целям" их дидактики и патриотизма. Но Пушкин внедрил больше, чем простой реализм. Он предлагал новую утопию, новые, пусть скорее менее, чем более, высокие цели, но другие. Имело смысл использовать бытующий потенциал высокого идеала, то есть не как бы воевать, а соблазнить. Подсунуть читателям вроде бы своего дидактика, моралиста и т. п., а когда они его опусы проглотят - выступит острие иронии и почти безболезненно поведет клюнувших к новым высоким целям.“⁸⁹

Za první dílo ruského realismu jsou považovány první kapitoly *Evžena Oněgina*. Po nich následovaly povídky *Staniční dozorce* a *Majitel pohřebního ústavu*, jejichž společným rysem je obyčejný člověk, tzv. „malý člověk“, který se poprvé dostává do popředí jako hlavní postava příběhu. Tito lidé do této doby ztělesňovali spíše humorné a bezvýznamné postavy. Ale Puškin chtěl poukázat na to, že i prostí lidé mají pozoruhodné osudy. Líčí je z reálného pohledu, bez jakéhokoli přikrášlení nebo idealizace, jak tomu bylo dříve u romantismu. „Реалистический пафос повестей, может быть, в том и состоит, чтобы в

⁸⁷ МЫШКОВСКАЯ, Л. *Литературные проблемы пушкинской поры*. 1-ое издание. Москва: Советская литература, 1934. с. 72-73.

⁸⁸ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 31.

⁸⁹ ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

обыкновенном увидеть как раз то, что поверхностному взгляду не видится, почувствовать нечто большее, чем предельно обыденное.⁹⁰ Z jeho tvorby lze vycítit věrnost prostředí a také postav. Jak píše O. Polovocká: „Одна из задач Пушкина состояла в том, чтобы воссоздать самобытный, цельный, героический русский характер, проявить те моменты в сюжетах русской домашней жизни, когда этот характер приоткрывает свои глубинные, скрытые под покровом обыденной жизни основания: без этого, почти невидимого, фундамента человеческой личности, который является залогом ее подлинной индивидуальности, «не существует и человеческого величия».⁹¹

Realistickými znaky v Puškinově tvorbě se podrobněji zabýval i G. A. Gukovskij⁹². Podle jeho tvrzení se v *Bělkinových povídkách* projevují tendence sociálního chápání člověka a společnosti, které však ještě nejsou zcela vyvinuté. Zdůraznil, že jejich podstata nespočívá v sociální charakteristice hrdiny, či prostředí, ale podstatné je zobrazení kultury, prostředí lidí a vztahů mezi nimi, odůvodnění duševního života hlavních postav díla a také jejich charakteru.

Následující podkapitoly jsou zaměřeny na sentimentální, romantické a realistické rysy, které jsou patrné v povídce *Staniční dozorce* a *Majitel pohřebního ústavu*. Především bude kladen důraz na základy Puškinova realismu a také na jeho odlišnosti od sentimentalismu.

3.1 Staniční dozorce

Tato povídka po vydání v roce 1830 oslovila nejvíce čtenářů z celého Bělkinova cyklu. Jak už bylo řečeno, významný kritik A. A. Grigorjev ji nazval zrnem celé naturální školy, neboť v Bělkinovi viděl zosobnění ruského národního ducha. „Повесть по своему характеру не обличительная, а эпическая, в ней заметен глубокофилософский взгляд художника на жизнь, видна мудрость большого художника.⁹³ Také podle B. Mejlacha je *Staniční dozorce* a *Majitel pohřebního ústavu* obrovským krokem ve vývoji ruského realismu, a to nejen proto, „že zachycují myšlenky a příběhy „malých lidí“, jež zobrazovat nebylo tehdy považováno za nic pěkného. Význam Majitele pohřebního ústavu i

⁹⁰ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-ое издание. Москва: Наука, 1989. с. 16.

⁹¹ ПОЛОВОЦКАЯ, О. «Метель»: коллизия и смысл. В журнале: Москва. 1989. №6. с. 190.

⁹² ГУКОВСКИЙ, Г. А. *Пушкин и проблемы реалистического стиля*. Москва: Гослитиздат, 1957. 416 с.

⁹³ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 144.

Staničního dozorce tkví v tom, že jak hrdinové, tak i ve srovnání s patriarchálními poměry nový již způsob života jsou tu ukázáni z hlediska sociální „spodiny“.⁹⁴

Puškin zde mimo jiné zachytil sociální dynamiku tehdejší doby - začínají se hroutit základy feudální společnosti, člověk zůstává sám a snaží se čelit světu. Může se spolehnout pouze na své síly. Osudy jednotlivců jsou předem určeny sociálním postavením člověka (sociální nerovnost mezi Vyrinem a Minským).

Hlavní postavou tohoto příběhu je chudý staniční dozorce Samson Vyřin, který žije se svou krásnou dcerou Duňou. Puškin ho popisuje s hlubokým soucitem: „Co je to staniční dozorce? Opravdový mučedník 14. třídy, kterého jen jeho úřední hodnost chrání před bitím, a ani to ne vždy.“⁹⁵ Jak píše N. K. Gej: „Пушкин увидел не просто человеческое в маленьком человеке, а открыл истинное, подлинное, абсолютное в каждом, в любом и сказал, что он достоин не сочувствия, но пристального постижения огромных человеческих потенций, скрытых и в «бедном» Вырине, и в «бедной» Дуне».⁹⁶

V povídce je znázorněn jeho tragický tok života. Samson Vyřin nadevšechno miluje svoji dceru, která je pro něj jediným štěstím na světě. Je však natolik uzavřen ve svých ritualizovaných představách o životních možnostech, že si nedokáže přiznat skutečnost, že by jeho dcera mohla být s husarským důstojníkem šťastná, a tak jí raději přeje smrt. „Mnoho je jich v Petrohradě, těch mladistvých hus, které jsou dnes v atlasu a aksamitu, a zítra, koukáš, metou ulice spolu s holotou z putyk. Když si tak někdy pomyslím, že snad duňa tam hyne, tak si mimoděk zahřeším a přál bych jí, aby byla pod zemí...“⁹⁷ Puškin v povídce záměrně použil motiv svádění chudé dívky mládencem z vyšší sociální třídy, neboť v té době bylo častým literárním námětem. Jak píše V. Gippius: „отчаяние, самоубийство, гибель, как следствие действительного или хотя бы задуманного обольщения - это был мотив, сыгравший большую роль во всей европейской литературе. Мотив обольщения был проводником идей социального протеста и бунта и в русской протестующей литературе, связанной с идеями буржуазной революции.“⁹⁸ Vyřin ztrátou své dcery přichází o své poslední lidské štěstí a smysl otcovské lásky. Postupně ztrácí svou důstojnost a smysl života. Paradoxem v této povídce

⁹⁴ MEJLACH, B. A. S. *Puškin*. První vydání. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. s. 135.

⁹⁵ PUŠKIN, A. S. *Přiková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 62.

⁹⁶ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-ое издание. Москва: Наука, 1989. с. 29.

⁹⁷ PUŠKIN, A. S. *Přiková dáma a jiné povídky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 70.

⁹⁸ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 31.

je to, že Duňa je s Minským šťastná. Dokazuje to i samotný závěr povídky „Přijela na voze se šesti koňmi, s třemi malými chlapečky a s chůvou a s černým pejskem.“⁹⁹

Je zde užito typizace a také demokratizace ve výběru postav, které jsou charakteristické pro realistickou prózu. Vysoce postavení i chudí lidé jsou zobrazeni v prostředí jim vlastním. Samson Vyrin (v dlouhém zeleném kabátci s třemi medailemi na vybledlých stužkách) žije ve svém idylickém světě ve „skromném, ale čistém příbytku“. Mezi jeho kořenáči s balzamínami, postelí se strakatou záclonou a dalšími předměty, vynikají na zdech obrazy, na kterých je zobrazen příběh ztraceného syna - evangelická parabola o mládenci, který vede příliš hýřivý život: „Na druhém bylo zobrazeno v ostrých rysech prostopášné chování mladého muže: sedí u stolu, obklopen falešnými přáteli a nestoudnými ženami.“¹⁰⁰ Avšak jeho štěstí netrvalo věčně a na dalším obraze je zobrazen jako pasáček vepřů, neboť probil veškerý svůj majetek. Žebra a kaje se. Nakonec mu jeho otec odpouští a on se šťastně navrácí domů. Tento příběh je vlastně klíčovou scénou celého *Staničního dozorce*. Stejný osud potkal i jeho Duňu a on žije v naději, že se jednou vrátí k jeho nohám, aby jí mohl odpustit. „Snad, myslil si dozorce, přivedu domů svou zbloudilou ovečku.“¹⁰¹ Jenomže Puškin se v této povídce neřídil předem stanoveným dějem biblického příběhu, pouze ho parodoval, a pro Duňu vymyslel zcela jiný, odlišný život, se kterým se Vyrin bohužel nedokázal smířit. „Таким образом, тема блудной дочери в "Станционном смотрителе" дана как мера для отталкивания: дочка не погибает, погибает отец... Что из того, мол, что печальна участь Самсона Вырина; и что не Дуню, мол, первую, не ее последнюю сманил проезжий повеса; и что не от будущих обещанных путевых наблюдений рассказчика, а вот от этой, мол, истории о Вырине "сердце наше исполнится искренним состраданием" ко "всему сословию станционных смотрителей". Что из того, мол, что грустные обобщения есть в повести. Они - не без иронии ("сословие"). И все-таки, мол, Дуня-то пока-то - счастлива, не брошена гусаром.“¹⁰² Na toto podobenství Dunina osudu s osudem ztraceného syna reagoval i N. J. Berkovský, a dodal: „Над могилой Дуня плачет и об отце, и о самой себе... Смотритель и дочь его были когда-то, на станции, великими друзьями: у них были общий дом, общий труд, общая забота, общий враг. Дуня узнала, что измена другу - измена самому себе... Как блудный сын из притчи, и

⁹⁹ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 71.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 64.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 68.

¹⁰² ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

героиня Пушкина - "безумный расточитель", с той разницей, что расточила она не червонцы, но собственную душу. Дуню к ее побегу из дому когда-то побуждал долг перед самой собой, но долг был шире, чем это казалось, он включал демократическое прошлое, а не исключал его... Тема повести - освобождение народной личности.¹⁰³

Také husarský důstojník Minský žije v prostředí, jež odpovídá jeho sociálnímu postavení: „V nádherně zařízeném pokoji seděl zadumaně Minskij. Duňa, oblečená nanejvýš elegantně a módně, seděla na opěradle jeho křesla jako jezdkyně v anglickém sedle.“¹⁰⁴ Jak píše V. V. Vinogradov: „От этого исключения становился острее контраст между скромным образом станционной Дуни и образом блестящей петербургской Авдотьи Симеоновны.“¹⁰⁵ Stejný protiklad najdeme i u jejího otce, kterého na začátku povídky Puškin čtenáři líčí jako svěžího a boдрého padesátníka, ale po pár letech, kdy ho znovu navštívil vypravěč, se na Vyrinovi projevil čas a ztráta milované dcery: „Díval jsem se na jeho šediny, na hluboké vrásky, na dávno neholené tváře, na shrbená záda – a nemohl jsem se vynadivit, jak tři nebo čtyři léta mohla změnit boдрého muže ve vetchého starce.“¹⁰⁶

Dále se Puškin v této povídce pokusil o mnohem otevřenější, nesmiřitelnější pohled na společnost. Poukázal na sociální rozdíly, v jejichž důsledku vzniká napětí a různé konflikty. Tento popis společnosti byl charakteristický pro kritický realismus v 80. letech 19. století. Například ve scéně, kdy Minskij hovoří k Vyrinovi: „Co se stalo, to se nedá odčinit,“ řekl mladý muž krajně zmaten. Jsem vinen vůči tobě a ochotně tě prosím za odpuštění; ale nemysli si, že bych mohl Duňu opustit; bude šťastna, dávám ti své slovo. K čemu ji potřebuješ ty? Má mě ráda; odvykla dřívějšímu způsobu života. Ani ty, ani ona – oba nezapomenete na to, co se stalo.“¹⁰⁷ Tato scéna ukazuje tragickou nepřekonatelnost konfliktu. Sociální propast zde nerozděluje jenom Minského a Vyrina, ale také Vyrina a jeho dceru. Duňa se už nemůže vrátit ke svému otci a žít podle jeho pravidel, a na druhé straně, otec by ji stejně nedokázal odpuštit.

V povídce je patrný kontrast mezi štěstím Duni s jejím manželem a jejím otcem, který se ze zoufalství upije k smrti. Podle V. Vacura je za smrt Vyrina vinen druhý svět –

¹⁰³ ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

¹⁰⁴ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 69.

¹⁰⁵ ВИНОГРАДОВ, В. В. *Стиль Пушкина*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1941. с. 572.

¹⁰⁶ PUŠKIN, A. S.: *Piková dáma a jiné povídky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 65.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 68.

„огромный и холодный, начинающийся за околицей села Н., – мир трехэтажных домов и щегольских дрожек, мир обольстителей и обольщенных, где от оскорбленных отцов откупаются пяти- и десятирублевыми ассигнациями, которые крадут потом хорошо одетые молодые люди, ездящие на извозчиках. Этот конфликт и этого героя Пушкин как бы заново открывает для русской литературы, – и его подхватит затем «натуральная школа.»¹⁰⁸

Puškin tuto povídku údajně napsal v sentimentálním duchu. Jsou zde zobrazeny „neutrální“ postavy, které nejsou ani zlé, ani dobré, což je typické pro sentimentální tvorbu. Ani husar Minskij ve skutečnosti není zlý, o Duňu se řádně stará, jedině, co by se mu dalo vytknout, je jeho nezdvořilé chování k tchánovi. „Здесь нет прямого зла - но оттого горе простого человека не становится меньшим, оно обретает только не случайный, а обязательный характер - оно обретает все черты истинно трагического.“¹⁰⁹ Avšak jsou zde jisté odlišnosti, na které bych chtěla upozornit. Například scéna, kdy Minskij vyhodí Vyrina na ulici, a on posléze v kapse nachází peníze, které mu jeho zeť podstrčil, aby se už víckrát v jeho domě neukázal a nedomáhal se své dcery. Vyrin však „zmačkal papíry v chumáč, hodil je na zem, zadupal podpatkem a šel. Po několika krocích se zamyslíl...a vrátil se...ale bankovky tam už nebyly.“¹¹⁰ Právě na této scéně s penězi se podle E. Vacura¹¹¹ promítá realistická charakteristika Vyrina. Kdyby to bylo podle pravidel sentimentalismu, čtenář by očekával, že Vyrin peníze jednou provždy odmítne. Ale u Puškina tomu tak není. Jeho hrdina je po krátkém přemýšlení ochoten prodat svou lásku a čest za peníze. G. P. Makogoněnko se k této scéně vyjádřil takto: „Здесь все могущество реализма: Пушкин не унижает бедного чиновника своей жалостью и умилением его несчастьями. Нет личной вины Вырина в том, что он вернулся за этими проклятыми ассигнациями, вернулся после того, как естественно вспыхнуло в нем человеческое негодование оскорбленного отца, которому подло заплатили за дочь.“¹¹²

Také E. A. Majmin si povšiml těchto odlišných rysů - téma malého člověka a zvláštní charakter konfliktu odlišuje pověst od tradičního sentimentalismu. I konec této povídky, který na jedné straně končí vesele, a na druhé truchlivě smrtí Vyrina, není podle typických sentimentálních osnov. „Как и другие пушкинские концовки, эта сцена —

¹⁰⁸ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 45.

¹⁰⁹ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 144.

¹¹⁰ ПУШКИН, А. С. *Риковá dáta a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 68.

¹¹¹ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 33-34.

¹¹² МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 130-131.

сложный и очень емкий «литературный жест», как бы сводящий в единый фокус контрасты и конфликты повести: богатство и нищета, счастливая семья и одинокая смерть, затерянная могила и проезжающая мимо нее «барыня», мучимая чувством вины, — все это неразрывные звенья единой цепи жестких и жестоких социальных закономерностей, управляющих современным Пушкину обществом.¹¹³

Ačkoliv literární vědci realistický styl v *Bělkinových povídkách* dosud zkoumali jen okrajově, jsou v nich patrné charakteristické rysy realistického stylu. Je zde zachycení pravdivé a věrné skutečnosti - každodenní život jak prostých, tak i bohatých lidí. Puškin v nich využil výše uvedené typizace, demokratizace a jako první spisovatel zde kritickým pohledem odhalil sociální konflikty a rozdíly mezi obyvatelstvem.

3.2 Majitel pohřebního ústavu

Povídka *Majitel Pohřebního ústavu* je prvním uměleckým experimentem, co by v realistické tvorbě Alexandra Puškina. Byla napsána jako první z celého cyklu povídek, hned po příjezdu Puškina do Boldina, tedy 9. září 1830. „Пушкин "Гробовщика" стал писать первым. В нем наиболее непосредственно выразилась сверхзадача всего сборника: совесть - вот выход к возрождению "дряхлающей вселенной"; человечность в человеке не уничтожаема; на нее и нужно уповать."¹¹⁴ Autor také tuto povídku postupně obohatil i svými kresbami, které jsou pro doplnění prezentovány v příloze (viz obr. 1 – obr. 3). Podle mého mínění byl Puškin nejen významným spisovatelem a básníkem, ale všestranným umělcem, což dokazují i jeho kresby a náčrty.

Po příjezdu do Boldina Puškin trpěl hlubokými depresiemi, a není divu, že se to projevilo i na povídce *Majitel pohřebního ústavu*. „Пушкин, сидя в Болдине и готовясь к женитьбе, прощался с прошлым... А это прошлое представлялось Пушкину «кладбищем, в котором навсегда похоронены «безумные» годы. Адриан Прохоров — это он, Пушкин, дерзнувший воскресить кладбище теней прошлого («угасшее веселье») и еще раз, перед лицом новой жизни, основать на нем свой жизненный путь."¹¹⁵ N. N. Petruninová se domnívá, že některé okolnosti ze života Puškina se promítly na výběru tématu a hlavní postavy této povídky. Pár dnů před odjezdem do Boldina zemřel

¹¹³ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 47.

¹¹⁴ ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

¹¹⁵ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 113.

Puškinův strýc Vasilij Lvovič, který stejně jako Adrián Prochorov, žil v Basmanné ulici. Puškin si vzal na starost jeho pohřeb. Z těchto údajů jasně vyplývá, že se Puškin inspiroval vlastními životními událostmi.

Ale i přes pochmurný název je tento příběh protkán úsměšnými a ironickými situacemi, které nejdennkrát vyzývají k zamyšlení. Vše začíná stěhováním hlavního hrdiny do nového domu - „Poslední věci majitele pohřebního ústavu Adriána Prochorova byly naloženy na pohřební vůz a hubený pár koní se počtvrté vlekl z Basmanné ulice do ulice Nikitské, kam se Prochorov s celým svým domem přestěhoval.“¹¹⁶ Už samotný popis vede čtenáře k pousmání. Adrián Prochorov jede do svého nového domu na pohřebním voze, který za krátkou dobu „ozdobí“ reklamním nadpisem: „Tady se prodávají a vyzdobují rakve prosté i ozdobné, rovněž se propůjčují a opravují staré.“¹¹⁷ Nad touto větou se jistě čtenář pozastaví. Copak lze půjčovat či opravovat staré rakve?

Povídka Majitel pohřebního ústavu zůstávala dlouhou dobu za hranicí seriózního výzkumu. Literáti o ni nejevili velký zájem, neboť v ní neviděli nic jiného, než jen žertovnou, morální či fantasmagorickou povídku. Ale jak píše V. Gippius - „Ценность Гробовщика не столько в том, что он отменял, сколько в том, что он заключал в себе, как в зерне, для будущего. Трезвая правда и подлинный демократизм - это сочетание оказалось исключительно плодотворным для русской литературы, движение которой к реализму явно определилось уже в этом небольшом физиологическом очерке.“¹¹⁸ Podle slov E. A. Majmina motiv příběhu připomíná romantická díla německého spisovatele E. T. A. Hoffmanna, ale v žádném případě se nejedná o stejný způsob vyprávění. V Puškinově podání je zřejmý obdivuhodný a záměrně prostý pohled na věci, se všemi podstatnými znaky každodenní, typické ruské reality.¹¹⁹ „Своим дистанцированием от шкуродерства гробовщика он напоминает извращающих сентиментализм эпигонов сентиментализма, создателей нравоописательных очерков, взявших тон морализирования в изображении социальных низов.“¹²⁰

Hlavní myšlenka této povídky spočívá v tom, ukázat čtenáři na prostém člověku všeobecný, globální problém, který se týká člověka a jeho zaměstnání, života a smrti, a také složitého soužití mezi lidmi. V popředí příběhu stojí opět „malý“ člověk – Adrián Prochorov, který vlastní pohřební ústav, a jeho hlavní náplní života jsou peníze. Jak píše N.

¹¹⁶ ПУШКИН, А. С. *Пиковá dáма а jiné повíдки*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 56.

¹¹⁷ Тамтѣж.

¹¹⁸ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 28.

¹¹⁹ МАЙМИН, Е. А. *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва: Наука, 1981. с. 143.

¹²⁰ ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

N. Petruninová: „В «Гробовщике» Пушкин заставляет самого героя, в формах, доступных его сознанию, дойти до высших проблем земного бытия. Адриан предстает перед нелицеприятным судом собственной совести: и труженическая его жизнь и место его в мире живых людей являются ему с новым светом.“¹²¹ V povídce je reálně vykreslena jeho pesimistická povaha. Jeho zasmušilost souvisí s jeho pochmurným řemeslem a starostmi o výdělek. Jak píše A. S. Puškin: „... Shakespeare a Walter Scott zobrazili oba své hrobníky jako lidí veselé a žertovné, aby se tímto kontrastem tím více dotkli naší fantazie. Z úcty k pravdě nemůžeme se řídit jejich příkladem a jsme nuceni přiznat, že mravy našeho majitele pohřebního ústavu odpovídaly úplně jeho pochmurnému řemeslu.“¹²² N. K. Gej se domnívá, že „autor «Гробовщика» отнюдь не намерен констатировать унылое тождество между характером «гробокопателей» и обстоятельствами их ремесла ни в плане эстетического ирархизма классицизма, ни в чисто механическом натуралистическом соответствии.“¹²³ Podle V. Gippiuse je to „сдержанно шутливое, как и вся повесть, замечание - серьезнее, чем может показаться. Пушкин отказывается от всякого схематизма в характерах, хотя бы и оправданного примером самого Шекспира.“¹²⁴ Tento parodický protiklad autorů podle V. M. Esipova zdůrazňuje „всеобщее снижение нравов в современную ему эпоху, торжество барыша и рынка над соображениями морали и нравственности.“¹²⁵ Na rozdíl od Shakespeara a Scotta se skrze pravdivý pohled na Prochorovo živobytí Puškin snažil proniknout do myšlenek a citění skutečného hrobníka. Pokusil se vystihnout to, co je ukryto v jeho duši. Stejného názoru je i Olga Polovocká: „Белкин отличает свое творчество от творчества великих европейцев (имеются в виду Шекспир и Вальтер Скотт) в самом исходном пункте своих писаний, а именно в том, что они не выдуманы, а записаны на основе действительно происшедших событий.“¹²⁶ N. N. Petruninová k tomu dodává: „И если крошечный рассказ обретает внутреннюю перспективу, а его проблематика вбирает в себя темы общечеловеческой значимости, это происходит потому, что в своем гробовщике Пушкин видит человека, а в «малом» его мире улавливает отражение «вечного» и всеобщего.“¹²⁷

¹²¹ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. с. 136-137.

¹²² PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 57.

¹²³ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-ое издание. Москва: Наука, 1989. с. 15.

¹²⁴ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 29.

¹²⁵ ЕСИПОВ, В. М. *Пушкин в зеркале мифов*. Москва: Языки славянской культуры, 2006. с. 371. ISBN 5-9551-0125-X.

¹²⁶ ПОВОЛОЦКАЯ, О. Я. «Гробовщик»: *Коллизия и смысл* // Моск. пушкинист. 1995. Вып. 1. с. 57.

¹²⁷ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. с. 79.

Stejně jako u ostatních povídek, i zde se projevují zákonitosti života, které jsou patrné z Prochorova živobytí. Jeho blahobyt bezprostředně závisí na smrti lidí. Lze tedy logicky pochopit jeho radost z neštěstí druhých, avšak tento fakt působí velmi negativně a morbidně. V tomto vlastně spočívá dramatickost jeho charakteru. „Doufal, že si vynahradí ztrátu na staré kupcové Trjuchinové, která byla už téměř rok na smrt. Ale Trjuchinová umírá na Razguljaji a Prochorov se bál, že její dědicové přes svůj slib budou líní poslat pro něho tak daleko a smluví se nejbližším podnikatelem.“¹²⁸

Nicméně i Adrian Prochorov se svým pochmurným zaměstnáním je člověk, jako každý jiný. Velmi se ho dotkla myšlenka, že někdo jeho práci považuje za nižší nebo snad horší než kteroukoliv jinou profesi – „... proč by bylo mé řemeslo nečestnější než ostatní? Copak je rakvář něco jako kat? Čemu se ti machometáni smějí? Copak rakvář je pro ně nějaký kašpar?“¹²⁹ Jak píše G. P. Makogoněnko: „Просто обстоятельства торгашеских отношений сделали его мораль бесчеловечной: чтобы жить, он должен желать смерти другим, чтобы жить лучше, богаче, сытнее, он должен желать, чтобы умирало больше, чтобы в обществе свирепствовали эпидемии.“¹³⁰

Když sousedé na slavnostním obědě u Šulce pijí na zdraví svých klientů, pošťuchují Adriana s výsměchem, aby se i on napil na zdraví svých klientů – mrtvol. Majitel, uražen svými druhy, zve k sobě ve vzdoru nebožtíky, stejně jako romantičtí hrdinové vzývali peklo. Takové děsivé scény s mrtvolami se často objevují v romantických knihách. „Своим восприятием мертвецов как явившихся укорить гробовщика Белкин напоминает дидактизм "романов ужасов".“¹³¹ Puškin neměl v úmyslu vystrašit čtenáře. V jeho podání má celé toto dění úsměvný tón, např. - „V tu chvíli se prodral davem a přiblížil k Adriánovi malý kostliveček. Jeho lebka se na rakváře laškovně usmívala.“¹³² Jak píše V. Gippius: „Для Пушкина страшные истории не могли быть предметом сколько-нибудь серьезной борьбы. Он готов был признать, что «приключения ловких плутов, страшные истории о разбойниках, о мертвецах и пр. всегда занимали любопытство не только детей, но и взрослых ребят» и особой опасности в этом не видит. Но он указывает одну из возможностей убедительно психологической а тем самым реалистической мотивировки сюжета о «мертвецах»: это сон профессионала-

¹²⁸ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 57.

¹²⁹ Tamtéž, s. 59.

¹³⁰ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 147.

¹³¹ ВОЛОЖИН, С. *Понимаете ли вы Пушкина?* Одесса: Студия Негоциант, 1998. ISBN 996-7423-03-4 (<http://www.magister.msk.ru/library/publicat/volozhin/volozh01.htm>).

¹³² PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 61.

гробовщика о своих клиентах... Все это объясняет ту прелесть не только правды, но и трезвой иронии, какой проникнута первая повесть Пушкина.¹³³ Za zmínku rozhodně stojí sociální rozvrstvení společnosti, které funguje i v posmrtném životě. „Všichni, dámy i páni, obklopili rakváře s poklonami a pozdravy, kromě jednoho chudáka, nedávno zdarma pochovaného, který, stydě se a hanbě za své hadry, nepřibližoval se a stál pokorně v koutě. Všichni ostatní byli oblečeni pořádně: nebožky v čepcích a stuhách, mrtví hodnostáři v uniformách, ale s bradami neholenými, kupci ve svátečních kaftanech.“¹³⁴

Nakonec se ukáže, že všechno byl jen sen, výplod opilé mysli Adriána Prochorova. I když v jeho případě neexistují žádné hranice mezi snem a skutečností. Jeho život je iluzorní, nesmyslný, ba pošetilý. Ve světě, ve kterém žije, se všechno točí okolo kramářů a zákazníků, kteří se navzájem okrádají a hlavní roli hrají peníze. Neexistují svérázné osobnosti, existují pouhé mrtvé duše. Když k Adriánovi přijdou do bytu nebožtíci, je jakoby jeden z nich. Sice není fyzicky mrtvý, ale z morálního hlediska ano. Jedinou hodnotou na světě jsou pro něho peníze.

Opět je zde patrný kontrast mezi Schulzem a Prochorovem. Schulz působí přátelsky, jeho dialekt působí úsměšně a vesele. „Печальному, озабоченному похоронных дел мастеру заказаны веселость и шутливая непосредственность - черты, присвоенные в повести Пушкина сапожнику Шульцу и его гостям, немцам-ремесленникам.“¹³⁵ Rozdílný je i jejich pohled na práci - „živý se bez bot obejde, ale mrtvý bez rakve neobstojí“¹³⁶

Stejně jako ostatní povídky i *Majitel pohřebního ústavu* končí se šťastným koncem. Po procitnutí Adrián zjistí, že všechno byl jen sen, na všechno zapomíná, všem odpouští a raduje se ze života. Hrůza, kterou si prožil ve snu, mu tedy otevřela oči a přivedla k myšlence, že by se stejně jako ostatní, měl radovat z každé maličkosti na světě. Dosud tomu tak nebylo, neboť jeho jedinou náplní života byla honba za penězi starostí s tím srjaté. „Заключительная реплика Прохорова - это парадоксальное соединение кульминации и развязки.“¹³⁷

¹³³ ГИПНИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 30.

¹³⁴ PUŠKIN, A. S. *Piková dáta a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 60-61.

¹³⁵ ПЕТРУНИНА, Н. Н. *Проза Пушкина (пути эволюции)*. Ленинград: НАУКА, 1987. с. 77.

¹³⁶ PUŠKIN, A. S. *Piková dáta a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 57.

¹³⁷ ГЕЙ, Н. К. *Проза Пушкина. Поэтика повествования*. 2-ое издание. Москва: Наука, 1989. с. 27.

4. PŘEDMLUVA – POZNÁMKA VYDAVATELOVA

Poznámka vydavatelova předchází všem pověstem Bělkinova cyklu, i když ji Puškin k povídkám dopsal později. Někteří literární vědci ji považují za samostatnou šestou povídku *Bělkinových pověstí*. Podle V. V. Gippiuse hlavní smysl této předmluvy spočívá v ironickém porovnání dvou kontrastních postav příběhu. Na jedné straně je to typický zástupce své třídy a znalec hospodářství, a na straně druhé Bělkin, podivný pisatel a pravý opak něradovského statkáře.¹³⁸

Předmluva, stejně jako ostatní povídky Bělkina, působí na čtenáře lehkým úsměšným tónem, např.: „Poradila nám, abychom se v té věci obrátili na jednoho ctihodného muže, bývalého přítele Ivana Petroviče. Uposlechli jsme té rady a na náš dopis jsme dostali tuto toužebně očekávanou odpověď.“¹³⁹ A pokračuje i v dopise od Bělkinova souseda: „Plním s velikou radostí Vaše přání a posílám Vám, milostivý můj pane, všechno, nač si mohu z jeho hovorů vzpomenout, a rovněž tak i všechna svá pozorování.“¹⁴⁰ Dokonce i informace o Bělkinově smrti jsou podány spíše ironicky: „Ivan Petrovič se roznemohl na podzim roku 1828 zimnicí z nastuzení, která se změnila v malárii, a zemřel přes neúnavnou péči našeho okresního lékaře, člověka velmi zkušeného, zvláště v ošetřování zastaralých nemocí, jako kuřích ok apod.“¹⁴¹ Už toto vyprávění vyvolává u čtenáře jisté pochybení, zdali následující povídky lze považovat za seriózní. Stejného názoru je i G. P. Makogoněnko, který navazuje na myšlenky V. V. Gippiuse: „Ирония в письме выступает как метод создания образа Белкина — человека простодушного, но себе на уме. Ирония явится и основой стиля всех повестей. Ирония, закрепленная в новелле «От издателя» за Пушкиным, и будет формой выявления его позиции, окажется его своеобразным знаком, музыкальной темой, которая пройдет через все повести.“¹⁴²

Na druhé straně, Puškin v povídkách záměrně použil např. skutečné názvy vesnic, např. Něnaradovo, Žadrino, Tugilovo, nebo Prilučino, ve snaze přesvědčit čtenáře v pravdivosti a o reálnosti autora povídek. Jak píše A. S. Puškin: „Ale jména v nich vymyslel téměř všechna on sám a jména vesnic a vesniček si vypůjčil z našeho okolí, z toho důvodu

¹³⁸ ГИППИУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 49.

¹³⁹ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 33.

¹⁴⁰ Тамtéž, с. 33.

¹⁴¹ Тамtéž, с. 35.

¹⁴² МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 134.

je kdesi vzpomenuta i má vesnice.“¹⁴³ V. M. Esipov k tomu dodává: „названия деревень на самом деле «вымышлены» истинным автором повестей, а следовательно, разговор об их подлинности — всего лишь продолжение той же литературной игры“.¹⁴⁴ Také promyšlené užití Puškinových iniciálů na konci předmluvy mělo zdůraznit serióznost celého souboru povídek. Puškin totiž spoléhal na to, že když čtenáři zjistí, který vydavatel se pod iniciály skrývá, bez jakéhokoliv pochybení uvěří pravdivosti povídek.

4.1 Autorství a struktura vypravěčů

V kritické literatuře byla nejednou připomínána záhadnost *Povídek nebožtíka Ivana Petroviče Bělkina*, za kterou je považováno maskování autora. Nejednou se literární vědci zabývali otázkou, proč Puškin předal slovo jinému vypravěči. Odkázal se tak od veškerého svého projevu, když napsal povídky pod názvem fiktivní autora. Pouze v *Poznámce vydavatelově* předkládá Puškin, co by vydavatel, čtenáři postup při získání informací o postavě Ivana Petroviče Bělkina, ale to jen proto, aby čtenáře mystifikoval a vyhnul se podezření z autorství.

Jak píše M. Štochl: „Autor a jeho biografie nejsou v žádném případě tím, k čemu by naše investigativní úsilí, nebo vůbec úsilí literárních vědců mělo směřovat. Zvláště nesmyslné jsou pokusy jaksi vytahovat autora z díla. Autor v díle prostě není. Vysvětlování díla prostřednictvím biografické či genealogické investigace, byť je prováděno s pomocí nástrojů sebemetodičtějších, jeho smysl neozřejmí. Takový způsob práce jen odvrací pozornost od díla a soustřeďuje ji na něco jiného, co je vně, co nemá v okamžiku četby k dílu žádný kauzální vztah.“¹⁴⁵ Nicméně i přes toto tvrzení bude následně rozebráno autorství a vypravěčský systém, který se skrývá v *Bělkinových povídkách*.

V prvé řadě je třeba začít od údajného autora povídek, tedy od Ivana Petroviče Bělkina. Podle definice Slovníku literární teorie osobnost autora literárního díla doplňuje umělecký kontext díla a ovlivňuje i jeho vnímání. Život autora díla a dílo samo jsou ve vzájemném dialektickém vztahu, kdy život v různé míře působí na dílo, ve kterém se mohou obrážet přímé zážitky a události, ale i události známé z četby a doslechu. Podle této

¹⁴³ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 35.

¹⁴⁴ ЕСИПОВ, В. М. *Пушкин в зеркале мифов*. Москва: Языки славянской культуры, 2006. s. 371. ISBN 5-9551-0125-X.

¹⁴⁵ ŠTOCHL, M. *Teorie literární komunikace*. První vydání. Praha: Akropolis, 2005. s. 59. ISBN 80-86903-09-2

definice by Bělkin skutečně mohl být autorem povídek. Ale jak vyplývá z výzkumu, jedná se pouze o fiktivní subjekt literárního díla, který tvoří z kompozičního hlediska součást syžetu a prostředkuje mezi čtenářem a obsahem sdělení. Už ze samotných povídek je totiž zřejmé, že nemohl být autorem povídek. Uvedu příklad z povídky *Slečna selka*, kterou Bělkinovi vyprávěla panna K. I. T. „Ti z mých čtenářů, kdo nežili na vsi, nemohou si představit... ale vím, že většina mých čtenářů by nesdílela mé potěšení se mnou ...“¹⁴⁶ „Čtenáři mě zprostí zbytečné povinnosti popisovat rozuzlení ...“¹⁴⁷ V uvedených úryvcích se autor povídky obrací ke čtenáři. Rozhodně však jím nemůže být Bělkin. Jak bylo řečeno, poctivě si zapisoval ústně podané povídky, které mu vypravovaly různé osoby. A ty jen stěží by se ve svém vyprávění obraceli ke čtenářům. Také ve větě „Kdybych se řídil jen svou chutí, docela jistě bych začal do nejmenších podrobností popisovat schůzky mladých lidí ...“¹⁴⁸, je podmět v mužském rodě, i přes to, že povídku údajně vyprávěla žena. Z toho tedy vyplývá, že autorem pověstí je samotný vydavatel A. P., který porušil svůj slib v *Poznámce vydavatelově*, kde se zaručuje, že vše publikuje bez sebemenších zásahů. V té době totiž Puškin ještě neměl v úmyslu vydat povídky pod fiktivní postavou Ivana Petroviče Bělkina. Jak uvádí V. M. Esipov, první zmínka o Bělkinovi pochází z dopisu z roku 1931, ve kterém Puškin Pletněvovi oznamuje, že hodlá předělat pět povídek a následně je vydat pod názvem I. P. Bělkina. Okolnosti, které mohly vést Puškina k tomuto rozhodnutí, už byly objasněny v kapitole 1.

Druhá část této podkapitoly je věnována vypravěčům *Bělkinových povídek*. Vypravěč je postava, která vypráví nějaký příběh. Nelze ho ztotožnit s biografickým autorem. Jedná se vlastně o fiktivního mluvčího, který se obrací ke čtenáři a zprostředkovává mu obsah díla z různého úhlu pohledu, tzn., odkud se příběh vypráví nebo je viděn.

V *Bělkinových povídkách* se autor povídek, kterým je ve skutečnosti A. P., dívá na povídky jako kdyby přes rameno postavy – reflektora. Tato postava nám ukazuje příběh, avšak na rozdíl od vypravěče, nezasahuje do jeho děje. Reflektorem je v tomto případě Ivan Petrovič Bělkin, jehož pohled na povídky je objektivní, pouze nám převypravuje děj příběhů, které slyšel od různých osob: „Dozorce mu vypravoval titulární rada A. G. N., Výstřel podplukovník I. L. P., Majitele pohřebního ústavu B. B., Metelici a Slečnu selku

¹⁴⁶ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 80.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 87.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 80.

panna K. I. T.¹⁴⁹ Jde o tzv. autorské „vševědoucí“ vypravěče, tzn., že vypravěči tohoto typu rozebírají a popisují děj i jednání postav z perspektivy „zvenku“ i „zevnitř“, mohou také předvídat činy nebo skryté myšlenky postav. Jak bylo v *Poznámce vydavatelově*, tito vypravěči reprodukovali části svých historek podle sdělení jiných lidí. Nelze tedy říci, kdo byl úplně prvním vypravěčem, jaké bylo původní znění povídek, kdo k tomu co přidal, či naopak ubral. V. Svatoň si klade otázku, k čemu slouží toto vyprávění, které není zároveň poznamenáno rozličným životním obzorem osob, které je předávaly dále, ani jejich rozmanitými řečovými návyky? Takto se podle něj tradují zprávy, které jsou majetkem všech - anekdoty, pověsti,... mýty, kolektivní zkušenosti a kolektivní stanoviska vůči událostem, které se dotýkají celé „obce“. Dále tvrdí, že „Bělkinovy povídky pretendují na moderní mýtus, ovšem nikoliv mýtus jedince, nýbrž mýtus kolektivního života, který si dovede s člověkem krutě zahrát, ale koneckonců též moudře postavit věci na správné místo.“

Ve shrnutí se tedy v *Bělkinových povídkách* objevují 4 vypravěči: prvními jsou titulární rada A. G. N., podplukovník I. L. P., správce B. V. a slečna K. I. T., kteří vypravují své příběhy Bělkinovi, které pak následně sepisuje jako pravdivé povídky. Bělkin je tedy druhým vypravěčem. Do toho vstupuje vydavatel s iniciály A. P., který se tyto povídky rozhodne vydat, přičemž uvádí dopis od Bělkinova souseda. Jedná se tedy o třetího a čtvrtého vypravěče. „Речевую манеру этих рассказчиков“, jak podotýká, V. E. Vacuro, „Пушкин не собирался имитировать: они нужны скорее для того, чтобы окончательно свести на нет авторскую роль Белкина.“¹⁵⁰

4.2 Postava Ivana Petroviče Bělkina

Poznámka vydavatelova je jedinou zmínkou v celém souboru povídek, která poskytuje základní informace o postavě Bělkina. Vydavatel tyto údaje získal z dopisu od bývalého Bělkinova souseda, něradovského statkáře, neboť byl poslední žijící osobou, která Bělkina osobně znala. Je však možné, že toto vyprávění mohlo být subjektivně zkresleno. Soused Bělkina popisuje jako mírného, mírumilovného, hodného a čestného autora několika povídek, z nichž některé klíčnice upotřebila k různým domácím potřebám. Ale na druhé straně v dopise naráží na Bělkinovo vzdělání - „Jejich synu se dostalo počátečního

¹⁴⁹ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 35.

¹⁵⁰ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 37.

vzdělání od vesnického d'áčka.¹⁵¹, a také na Bělkinův způsob hospodaření – „Vyměnil správného a šikovného starostu, ... a odevzdal správu vesnice staré klíčnici...tato hloupá stařena neuměla nikdy rozeznat pětadvacetirublovku od padesátirublovky...sedláci platili dvě třetiny pachtovného ořechy, brusinkami a podobnými věcmi; ale i tak měli nedoplatky.“¹⁵² Také je nutné podotknout, že tento něradovský statkář neměl žádný vztah k literatuře, natož pochopení k Bělkinovu literárnímu psaní. V. V. Vinogradov se domnívá, že „все оценки и объяснения ненародовского помещика в аспекте жизнепонимания издателя приобретают комический смысл, и образ самого друга Белкина вырисовывается как комедийный тип глухого провинциала. Таким образом, письмо ненародовского помещика отражает его собственный характер в большей степени, чем образ Белкина.“¹⁵³

Otázka, jakou roli hraje v pověstech Bělkina samotný Bělkin, zůstane asi navždy sporná. Existují dva pohledy, jak lze tuto postavu vnímat. Někteří badatelé v Bělkinovi vidí reálného vypravěče, skrze kterého je třeba na tyto příběhy pohlížet, a snaží se v textu odhalit jeho stopy, styl i myšlenky. Tato domněnka je zkomplikována tím, že Bělkin povídky nevymyslel, je jejich pouhým zhotovitelem, a tím se vyhnul veškerému svému osobnímu zásahu. Jiní literární vědci se na něho dívají jako na fiktivní postavu, později dodanou k povídkám, nebo jako část celkového úmyslu. Následně bude tento myšlenkový vývoj literárních kritiků zobrazen v průběhu času až po současné názory a závěry literátů.

Jak píše V. Svatoň, první badatelé soudili, že zvláštní vypravěč je pouze formální principem, ústupkem dobovému vkusu. G. P. Makogoněnko uvádí slova nejmenovaného kritika 30. let, který se na tuto postavu díval z druhého pohledu: „Белкин — это литературная фикция, плод мистификации Пушкина, к которой он прибег, чтобы скрыть свое имя от враждебной ему критики, и потому, естественно, никакого отношения к повестям он не имеет.“¹⁵⁴

Jiného názoru byl A. A. Grigorjev a F. M. Dostojevský. Jejich úkolem nebylo zjistit, jakou roli hraje tato postava z pohledu kompozice či struktury, ale snažili se odhalit ideologické vysvětlení této postavy. A. A. Grigorjev „увидел в Белкине не только фиктивного издателя, не только образ, легкими штрихами намеченный в предисловии, но центральный образ всего цикла, сквозь призму которого будто бы

¹⁵¹ PUŠKIN, A. S. *Piková dáma a jiné povídky*. První vydání. Praha: Odeon, 1972. s. 33.

¹⁵² Tamtéž, s. 34.

¹⁵³ ВИНОГРАДОВ, В. В. *Стиль Пушкина*. Москва Гос. изд-во худож. лит., 1941. с. 543.

¹⁵⁴ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*. Ленинград: Худож. лит., 1974. с. 122 – 123.

ведется рассказ... Белкин «простой здравый толк и здоровое чувство, кроткое и смиренное.»¹⁵⁵ Také F. M. Dostojevský je proslulý svým výrokem, že na *Bělkinových povídkách* je ze všeho nejdůležitější samotný Bělkin. „V jeho stopách jiní vykladači prohlašovali, že tato průzračná a nezachytitelná postava poskytuje zorný úhel, z něhož je třeba na příběhy pohlížet, tvoří cosi jako hudební klíč k následujícímu textu.“¹⁵⁶

Téměř o sto let později se názory na Bělkinovu postavu změnily. Např. v roce 1923 v něm N. O. Lerner¹⁵⁷ vidí prototyp lermontovského Maxima Maximoviče. Podle něj jde o stejný typ dobrého, prostoduchého obyvatele, který je maličko naivní a nedostalo se mu vyššího vzdělání. Je přesvědčen, že skrze jeho pohled na svět se chtěl dívat i samotný Puškin. Dále píše: „Отношение Белкина к повествованию не лишено иронии человека, сознающего свое превосходство над изображаемой средой, но Пушкин с ним не смешивает себя; поэт стоит немного в стороне и глядит и на историка, и на изучаемую им жизнь с благодушным юмором.“¹⁵⁸

O dalších 20 let později se postavou Bělkina zaobírá V. V. Vinogradov, který přesně definuje roli této postavy z hlediska jejího uměleckého významu: „Он должен был облечь стиль повестей новыми смысловыми оттенками, видоизменить функции отдельных композиционных частей, насыщая своей подразумеваемой или предполагаемой экспрессией весь белкинский повествовательный цикл. Как алгебраический знак, поставленный перед математическим выражением, образ Белкина не мог не предопределить направления понимания текста, не мог не изменить соотношения структурных элементов в стиле повестей.“¹⁵⁹

Za posledních 30 let se bádání posunulo o kousek dál. Například V. E. Vacuro se k postavě Bělkina staví takto: „Он создавал литературную маску ординарного рассказчика ординарных повестей, прибегая к распространеннейшему приему литературной мистификации, чтобы тут же эту мистификацию разрушить и на ее основе создать иную, уже более высокого порядка, непосредственно подводящую искусенного читателя к глубинам авторского замысла.“¹⁶⁰

Na druhou stranu i v současné době existují badatelé, kteří Bělkina berou jako skutečnou osobu. Např. Olga Polovocká ve své publikaci píše: „Нужно ясно понимать, что Белкин истории не сочиняет, а записывает только то, что действительно

¹⁵⁵ ГИПШУС, В. В. *От Пушкина до Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966. с. 50.

¹⁵⁶ PUŠKIN, A. I. *Boldinské podzimy*. První vydání. Praha: Odeon, 1986. s. 34.

¹⁵⁷ ЛЕРНЕР, Н. О. *Проза Пушкина*. 2 издание. Петроград: Книга, 1923. с. 33.

¹⁵⁸ Тамtéž, с. 37.

¹⁵⁹ ВИНОГРАДОВ, В. В. *Стиль Пушкина*. Москва Гос. изд-во худож. лит., 1941. с. 538.

¹⁶⁰ ВАЦУРО, В. Э. *Записки комментатора*. [Москва], СПб., 1994. с. 38.

случилось. Чтобы рассказчику этой истории узнать то, что он рассказал Белкину, нужно, чтобы у первоисточка самого этого предания стояла свободная воля, желание самого гробовщика рассказать эту историю людям. В том, что молчаливый и угрюмый Адриан, открывавший рот, только чтобы «запрашивать за свои произведения преувеличенную цену», разомкнул уста, чтобы рассказать этот сюжет людям, наверное и содержится самое значительное событие и итог всех смыслов фавулы.¹⁶¹

Ale existují i jiní kritici, kteří se na problematiku vypravěče dívají z reálného pohledu. Např. E. Esipov porovnal několik Puškinových děl, ve kterých se promítá osobitý styl Puškina. Následně došel k tomuto závěru: „Перечень текстуальных совпадений в «Повестях Белкина» и других прозаических произведениях Пушкина подтверждает невозможность серьезного разговора о какой-либо «белкинской» манере письма, «белкинском» литературном стиле.¹⁶²

Jak vidíme, existuje řada různých názorů na postavu Ivana Petroviče Bělkina. Mě osobně je nejbližší závěr, ke kterému došel E. Esipov - Bělkin byl pouhým prostředkem, kterého Puškin využil ke svému maskování. Avšak důvody, které vedly Puškina k rozhodnutí vydat povídky pod fiktivní osobou, zůstanou navždy pouhou domněnkou.

¹⁶¹ ПОВОЛОЦКАЯ, О. Я. *«Гробовщик»: Коллизия и смысл*. Моск. пушкинист. 1995. Вып. 1. с. 66.

¹⁶² ЕСИПОВ, В. М. *Пушкин в зеркале мифов*. Москва: Языки славянской культуры, 2006. с. 365. ISBN 5-9551-0125-X.

5. INSPIROVÁNO BĚLKINOVÝMI POVÍDKAMI

Jak bylo uvedeno v kapitole 1., Puškin *Bělkinovými povídkami* ovlivnil řadu spisovatelů 19. století - ať už to byl Gogol, Turgeněv nebo Dostojevskij, všem se zalíbil Puškinův novátorský umělecký styl. Ale literatura zdaleka nebyla jedinou oblastí, kterou tyto povídky inspirovaly. Toto téma nabízí ke zpracování obrovské množství, avšak dosud se tím nikdo hlouběji nezabýval. Proto níže uvádím některé základní informace, se kterými jsem se v průběhu studií setkala, neboť se domnívám, že by mohly být námětem k dalšímu a důkladnému rozboru.

5.1 Malířství

Prvním ruským malířem, který se inspiroval *Bělkinovými povídkami*, byl M. E. Malyšev. Významně se podílel na vlasteneckém uměleckém procesu v Rusku ve druhé polovině 19. století a počátkem 20. století. «При том, что Малышев не обладал особо утонченным живописным дарованием» его искусство отличается обилием тем и сюжетов Хбытовые, исторические литературные, батальные, лирико-элегические и пр., решение которых показывает живой ум, эрудицию и поэтичность натуры». ¹⁶³ V roce 1887 namaloval obraz s názvem *Slečna selka* (viz obr. 4).

Dalším významným malířem, který se pokusil ztvárnit výjev z povídky *Metelice* (viz obr. 5), byl Vasilij Ivanovič Surikov. Je především pokládán za mistra rozsáhlých historických pláten, jež zobrazují pohyb lidské masy, vyjadřující hluboký vnitřní význam události.

V roce 1905 se o *Bělkinovy povídky* začal zajímat i M. V. Dobužinskij¹⁶⁴ - ruský malíř, mistr krajinomaleb, umělecký kritik a memoárista. Především ho zaujala povídka *Staniční dozorce*, podle jejíž předlohy namaloval 4 výjevy (viz obr. 6 – obr. 9), a o několik let později také na plátně znázornil setkání Lízy s Alexejem (viz obr. 10). Mimo Puškinova díla také ilustroval knihy H. Ch. Andersena nebo F. M. Dostojevského.

¹⁶³ ГАЛЛЕРЕЯТОН. [online]. 2006 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:

http://galleryton.com/index.php?option=com_datagallery&Itemid=34&func=detail&catid=2&id=202.

¹⁶⁴ WIKIPEDIE, OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIE. [online]. 2012, 2012-03-30 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: http://ru.wikipedia.org/wiki/Добужинский,_Мстислав_Валерианович.

Taktéž D. A. Šmarinov¹⁶⁵, který vynikl jako ilustrátor klasiků ruské literatury a jako významný tvůrce plakátů, se inspiroval povídkou *Staniční dozorce*, jak je patrné z jeho obrazů (viz obr. 11 a obr. 12). Své zalíbení našel i v povídce *Metelice*, stejně jako M. A. Milaševskij. Obrazy těchto autorů uvádím v příloze (viz obr. 13 – obr. 17).

Tento stručný přehled není zdaleka kompletní. Existují další obrazy a malby, které zde nejsou uvedeny, např. obrazy B. Kosulnikova, A. V. Vaneciana, aj. Domnívám se, že i v tomto uměleckém pojetí námětů Bělkinových povídek se odráží individuální stanovisko malířů k dané problematice, které by zasluhovalo větší pozornost.

5.2 Film

Povídky Bělkinova cyklu také inspirovaly mnohé režiséry, kteří podle Puškinovy předlohy natočili stejnojmenné filmy, v nichž se zajisté projevil jejich osobitý pohled a porozumění danému obsahu povídek.

Prvním z nich je němý film *Slečna selka* z roku 1915, kterou režírovala Olga Preobraženská. Její novější verze pochází z roku 1995 od režiséra Alexeje Sacharova. V hlavní roli Lízy si zde zahrála ruská herečka Elena Korikovová a roli Alexeje Dmitrij Ščerbina. Film dostal ocenění za hlavní ženskou roli, za uměleckou práci, kostýmy i hudbu. „Фильм Алексея Сахарова «Барышня – крестьянка», созданный по одноименному произведению А.С. Пушкина, выделяется на фоне остальных лиризмом, заданным А.С. Пушкиным, кажущейся простотой актерской игры, высокой операторской работой, правильной постановкой сцен, в чем заслуга режиссера.“¹⁶⁶

První filmová verze povídky *Staniční dozorce* vyšla v roce 1925 pod názvem *Pošt mistr*. Režii vedl Jurij Želabruskij a jednalo se taktéž o němý film. Také v zahraničí, ve Finsku a Turecku, se natočily filmy se stejným názvem, kterým, jako předloha, posloužila povídka *Staniční dozorce*. Poslední podoba této povídky pochází z roku 1972, kdy se jí ujal režisér Sergej Solovjov. Na rozdíl od *Slečny selky*, která patří pod žánr komedie, je *Staniční dozorce* řazen mezi dramata. Samsona Vyrina si v hlavní roli zahrál významný ruský herec Nikita Michalkov, jeho dceru Duňu Mariana Kušnirovová a Minského Nikolaj Pastuchov. „Фильм, вышедший на экраны в 1972 году, был удостоен Гран-при

¹⁶⁵ WIKIPEDIE, OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIJE. [online]. 2012, 2012-03-30 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: http://ru.wikipedia.org/wiki/Шмаринов,_Дементий_Алексеевич.

¹⁶⁶ БАРЫШНЯ КРЕСТЬЯНКА. [Http://www.baryshna.ru/](http://www.baryshna.ru/) [online]. 2008 [cit. 2012-03-28].

Dostupné z: <http://www.baryshna.ru/>.

Венецианского фестиваля телевизионных фильмов – При-Италия «За выдающиеся художественные достоинства» и «Приза Пасхального воскресенья» Евровидения.¹⁶⁷

Také povídka *Metelice* se dočkala filmového ztvárnění. Jako první se jí pokusil zfilmovat ruský režisér Vladimir Basov v roce 1964. Do hlavních rolí Marji Gavrillovny a Vladimíra byli obsazeni Valentina Titovová a Oleg Vidov.

Kromě filmové podoby lze *Bělkinovy povídky* čas od času shlédnout také na divadelních prknech po celém světě. Jsou oblíbeným představením jak u herců, tak i diváků.

Filmová oblast i divadelní zpracování v souvislosti s *Bělkinovými povídkami* jsou dosud neprobádanou oblastí. Přesto nabízejí obrovské množství informací a materiálů, které by rozhodně mohly být inspirací pro další bádání.

¹⁶⁷ ВОКРУГ ТВ. [Http://www.vokrug.tv/person/show/Sergei_Solovev/](http://www.vokrug.tv/person/show/Sergei_Solovev/) [online]. 2012 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: http://www.vokrug.tv/person/show/Sergei_Solovev/.

ZÁVĚR

Hlavním cílem předložené bakalářské práce bylo vytvořit ucelený pohled na problematiku Bělkinových povídek, čehož bylo dosaženo podrobnou analýzou dostupné sekundární literatury o Bělkinových povídkách a zkoumáním její podstaty v průběhu času. Především byl kladen důraz na současný stav bádání od 80. let. 20. stol.

V první části mé práce byly uvedeny nezbytné základní informace, které souvisejí s vydáním Bělkinových povídek. Tyto okolnosti vedly Puškina k zásadním rozhodnutím, které se projevily na jeho povídkách, například maskování autora fiktivní postavou mohlo být ovlivněno konkurencí či literární kritikou. Bohužel tato tvrzení zůstanou asi navždy sporná. Dále byl prezentován přehled dostupné sekundární literatury se stručným popisem jejich témat, ze které tato práce vycházela.

Ve druhé kapitole byla řešena problematika ironie a parodování, jež byla obsahem povídky Metelice a Slečna Selka. Toto téma je velmi oblíbené u literárních kritiků. V postatě se téměř všichni shodují na tom, že obě povídky jsou parodií na romantické romány, kromě Olgy Polovocké, která se na povídku Metelice dívá z jiného úhlu pohledu. V současné době vznikají nové myšlenky, které dosud nebyly prozkoumány, např. publikace T. A. Kitaninové, která se na povídky dívá z pohledu výchovy.

Kapitola třetí byla věnována velmi zajímavému tématu, čímž jsou realistické prvky charakteristické pro povídky Staniční dozorce a Majitel pohřebního ústavu. Tímto tématem se badatelé zabývají spíše okrajově, proto jsem si povídky zvolila do své práce, abych v souladu s myšlenkami ostatních literárních vědců prokázala typické rysy realismu, které jsou patrné v těchto povídkách.

Ve čtvrté kapitole jsem se zabývala Poznámkou vydavatele, jakož to jediným zdrojem informací o postavě Ivana Petroviče Bělkina. Z výsledků bádání jsem zjistila, že v sekundární literatuře na tuto postavu existují různé názory a závěry. Někteří ji vidí jako reálného vypravěče, jiní jako fiktivní postavu, která na Bělkinovy povídky neměla žádný vliv. Dále jsem sestavila strukturu vypravěčů z povídek, která byla podrobně rozvedena, a také předkládám důkazy, ze kterých je patrné vymyšlené autorství Bělkina.

Poslední doplňující kapitola se týká malířství a filmu, které se inspirovala námětem Bělkinových povídek. I přesto, že dané téma není cílem práce, jej zde uvádím z důvodu existence oblasti, která dosud nebyla dostatečně probádána, ale mohla by podpořit závěry této práce.

Z celkového shrnutí studia uvedené problematiky vyplývá, že literární vědci využívají ve svých studiích zaběhnuté názory svých předchůdců, se kterými ve většině případů souhlasí, a doplňují je o své další poznatky, nebo je srovnávají s názory jiných autorů. Je však možné objevit i zcela nové nápady a úvahy, kterých si v minulosti nikdo nepovšimnul (viz doplňující kapitola), dokonce je viditelná snaha vyvrátit ohraňovaná tvrzení a podívat se na Bělkinovu problematiku současnými reálnými očima, např. publikace O. Polovocké, E. Esipova, T. A. Kitaninové.

РЕЗЮМЕ

А. С. Пушкин: Повести Белкина (современное состояние исследований)

Lucie Bartoňková

Предъявленная бакалаврская работа посвящена анализу научной литературы по тематике «Повести Белкина», её проблематикой и последующим собственным переосмыслением. Одной из задач данной работы является стремление приблизить читателю скрытые мысли автора данных повестей, которые, не являясь явными на первый взгляд, создают целостный взгляд на проблематику вышеупомянутых повестей.

Работа подразделяется на пять глав, включая введение и заключение. В первой главе описаны исторические, политические и культурные события, которые оказывали влияние на «Повести Белкина» со дня их возникновения. Также приведен краткий обзор избранной научной литературы, которая составляет основную информационную рамку данной бакалаврской работы. Вторая глава посвящена пародии и иронии в повестях «Метель» и «Барышня-крестьянка». Третья анализирует повести «Станционный смотритель» и «Гробовщик» с точки зрения их реалистических черт. Следующая глава посвящена подробному разбору предисловия «От издателя», повествователями и образом Ивана Петровича Белкина. В последней главе кратко указаны художественные области, однако которые до сих пор не были исследованы и отмечены в приложении в качестве возможного будущего исследования.

Прежде всего «Повести Белкина» очень интересны благодаря искусной маскировке автора. В первой главе трактованы возможные причины, которые могли повлиять на решение писателя издать повести под именем вымышленной фигуры рассказчика. Из исследований вытекает, что Пушкин сделал так опасаясь критики, поскольку полагал, что критика в них заметит упадок его таланта. Далее в первой главе описывается объяснение отношения между А. С. Пушкиным и критиком Фаддеем Венедиктовичем Булгариным, который первым отметил неоригинальность «Повестей Белкина». Далее приведены очевидные доказательства, подтверждающие сходность содержания данных повестей с содержаниями других произведений. Однако посредством исследований и заключений некоторых литературоведов, в повествовании Пушкина было обнаружено его видение мира и его особенный

художественный стиль, которым он отличался от других писателей. В главе также характеризуется восприятие «Повестей Белкина» обществом и критикой после их издания в 1831 году. На основе исторических источников подтвержден скорее сдержанный приём указанных простых повестей. Большую роль сыграл критик В. Г. Белинский, который в данных повестях увидел незначительное для данного времени творение. Было установлено, что его оценка подолгу сдерживала многих исследователей от намерения проникнуть в глубинные мысли и идеи вышеупомянутых повестей. С другой стороны, в работе указаны исторические личности, которым повести понравились и которые оценили их художественную простоту и скрытые мысли. Новый художественный стиль Пушкина оказал влияние на многих писателей 19 века, как, например, Достоевского, Тургенева или Гоголя. Во второй части данной главы приведён краткий анализ научной литературы, которая была использована при решении отдельных тем работы.

Во второй главе даётся подробный анализ повестей «Метель» и «Барышня-крестьянка». Здесь предоставляются убедительные доказательства иронии и пародирования, а также объясняется причина, которая побудила Пушкина к данному художественному стилю повествования. Из аналитических разборов вытекает, что Пушкин был большим патриотом и поэтому он боролся против всё возрастающего влияния западной литературы, что приводило к упадку интереса к произведениям русских авторов.

Герои обеих повестей ведут себя согласно установленным литературным схемам. В повестях описана их жизнь русского дворянства, которая находится под сильным влиянием западной романтической культуры. В «Метели» Марья Гавриловна, воспитанная на французских романах, что было характерно для данной эпохи, считает себя героиней этих романов и ведет себя согласно их традиции. В главе анализируются отдельные мысли литературных критиков, которые сходятся на ироническом описании как главной героини так и романтических ситуаций. Далее рассматриваются исследования последних лет, в которых явно видно стремление реально взглянуть на данные повести без использования устоявшихся взглядов предшественников.

Сюжет «Барышни-крестьянки» также полностью мотивирован романами, прежде всего сентиментальными, которые были типичными для данной эпохи. К сожалению, данная повесть долгое время оставалась за границами серьёзного исследования, поскольку критики не видели в ней ничего интересного, кроме

комедийности, водевильных неожиданностей, фарсовых трюков и маскарадных приемов. Внутренний анализ этой повести указывает на совпадение её содержания с Шекспировым «Ромео и Джулиетой». В обоих произведениях изображена ненависть между двумя семьями, которая препятствует любви их детей. Но в случае Пушкина речь не идёт о трагедии, а о комедии, которая лишь пародирует её содержание.

В третьей главе подробно рассматриваются повести «Станционный смотритель» и «Гробовщик» с точки зрения их тематики и реалистичности. Самую важную роль здесь играет внутренний мир маленького человека, который в первый раз находится на переднем плане повествования. До сих пор они воплощали скорее комичные и незначительные персонажи. Следует принять во внимание, что в то время реалистическая проза ещё не существовала и Пушкина в основном следует отнести к романтическим писателям. Несмотря на это, благодаря ссылкам на исследования литературоведов были в этой главе на основе анализа двух выбранных повестей обнаружены характерные черты реализма.

Герой первой повести, Самсон Вырин, является простым чиновником, который счастливо живёт со своей дочкой Дуной. Но после её бегства с молодым гусаром Минским жизнь Вырина теряет смысл. В повести отображено трагическое течение его жизни, правдивая и реальная действительность - каждодневная жизнь бедных и богатых людей. Далее Пушкин использовал типизацию, демократизацию, и как первый писатель с точки зрения критиков открыл и отобразил социальные конфликты и различия среди разных слоев населения. По мнению многих писателей, Пушкин является основателем реалистической прозы.

Главная мысль второй повести заключается в том, чтобы показать читателю на простом человеке всеобщую, глобальную проблему, касающуюся человека и его работы, жизни и смерти, а также сложного сосуществования среди людей. Героем этого рассказа является Адриан Прохоров, который работает гробовщиком. Здесь подробно рассматривается проблематика, которая связана с его мрачным ремеслом. Дело в том, что в отличие от других писателей, Пушкин описал своего героя очень реалистично, без всяких прикрас, потому что он хотел проникнуть в мысли и чувствование истинного гробовщика и показать читателю его реальную сущность. Именно так объясняется в этой главе главная проблема поведения Адриана Прохорова. В результате Пушкин хотел доказать, что и гробовщик также является

нормальным человеком, но, к сожалению, его благосостояние зависит от смерти других людей и этот факт действует очень негативно.

В предпоследней главе разобрана информация, которую читателю предоставляет предисловие «От издателя». Оно разделено на три части – вводную часть, в которой издатель описывает способ получения информации об авторе повестей, далее письмо от соседа Белкина, в котором приведены основные данные о личности Ивана Петровича Белкина, а затем следует заключение предисловия. Здесь используются иронические высказывания которые заставляют читателя задуматься идет ли речь о серьёзных повестях или автор шутит с читателем. Ситуация осложняется тем, что Пушкин стремится убедить читателя в том, что все, что написано в повестях, действительно произошло - например, он использует в повестях реальные названия деревень.

В следующей главе анализируется сложная система повествователей - первым является издатель повестей, скрытый под заглавными буквами А. П., второй повествователь - вымышленная фигура Белкина, третий - это нерадовский помещик, который предоставляет информацию своему соседу, и последними повествователями являются сами герои происходящего. Однако, эта система повествователей, как указано в данной работе, является только игрой с читателем, поскольку Пушкин позволил себе несколько нарушений в предложенной системе повествователей, очевидно полагаясь на невнимание читателя. Этот факт ясно презентован и подтвержден в отрывках из повести «Барышня-крестьянка», в которой очевидны нарушения структуры рассказчиков, например, обращение к читателям или замена рода повествователя.

Внимание также уделено очень важной фигуре всех повестей - Ивану Петровичу Белкину. В работе приводятся два основных взгляда на восприятие этого образа. Некоторые исследователи видят в Белкине реального рассказчика, сквозь которого надо рассматривать данные рассказы, и стремятся в тексте открыть его индивидуальное присутствие, стиль и мысли. Это представление осложнено тем, что Белкин рассказы не вымыслил, он только их записал, и таким образом избежал какому-либо личному вмешательству. Другие литературоведы имеющие более реалистический взгляд рассматривают его как вымышленный образ, позднее приданную к повестям, или воспринимают его как часть общего замысла автора. Далее в главе представлены мнения и заключения некоторых критиков и писателей об образе Белкина.

Последняя глава работы посвящена областям живописи и фильмам, которые были вдохновлены «Повестями Белкина». Здесь приведён краткий обзор художественных произведений, которые постепенно возникали со второй половины 19 века. Иллюстрации картин презентованы в приложении данной бакалаврской работы. В выводах указывается на многочисленное количество материалов, заслуживающих безусловно более подробное исследование. Такие же выводы мы можем сделать и о фильмовых версиях рассматриваемых повестей.

Главной задачей этой работы является создание целостного взгляда на проблематику «Повестей Белкина», что было достигнуто путём подробного анализа. На основе анализа критической литературы читателю в отдельных главах работы были постепенно объяснены скрытые мысли автора рассматриваемых повестей, причём особое внимание было придано современному состоянию литературоведческих исследований. Из сводки данной проблематики вытекает, что литературоведы используют в своих аналитических разборах устоявшиеся мнения своих предшественников, с которыми в большинстве случаев соглашаются и дополняют их своими сведениями, или их сравнивают с мнениями других авторов. Но, с другой стороны, возникают полностью новые идеи и размышления, на которые в прошлом никто не обращал внимание. Очевидное также стремление разрушить устойчивые утверждения и посмотреть на проблематику «Повестей Белкина» глазами современников, что содержат публикации О. Половоцкой, Е. Есипова, Т. А. Китанины.

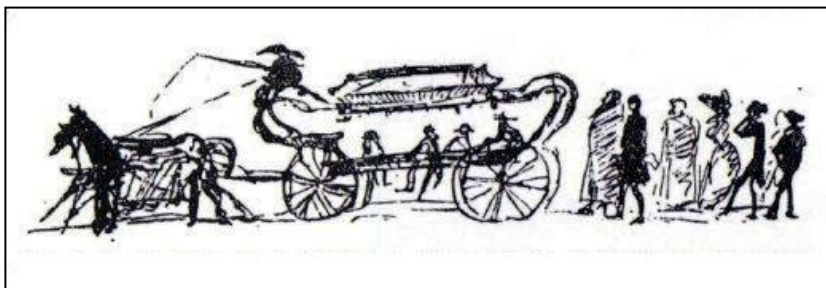
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [1] Novikov, I.: *Alexandr Sergejevič Puškin*. Praha: Mladá fronta, 1952.
- [2] Маймин, Е. А.: *Пушкин. Жизнь И Творчество*. Москва: Наука, 1981.
- [3] Гей, Н. К.: *Проза Пушкина. Поэтика Повествования*. Москва: Наука, 1989.
- [4] Гей, Н. К., Попова, И. Л.: *А. С. Пушкин: Повести Белкина*. Москва: Наследие, 1999.
- [5] Вацуро, В. Э.: *Записки Комментатора*. Москва, 1994.
- [6] Мышковская, Л.: *Литературные Проблемы Пушкинской Поры*. Москва: Советская Литература, 1934.
- [7] Макогоненко, Г. П.: *Творчество А. С. Пушкина В 30-Е Годы*. Ленинград: Художественная Литература, 1974.
- [8] Лернер, Н. О.: *Проза Пушкина*. Петроград: Книга, 1923.
- [9] Эйхенбаум, Б. М.: *Сквозь Литературу. Сборник Статей*. Ленинград: Академия, 1924.
- [10] Григорьев, А. А.: *Взгляд На Русскую Литературу Со Смерти Пушкина*. Санкт Петербург: Общественная Польза, 1876.
- [11] Bělinskij, J. V. G.: *Spisy Alexandra Puškina*. Praha: Státní Nakladatelství Krásné Literatury, Hudby A Umění, N. P., 1955.
- [12] Страхов, Н. Н.: *Заметки О Пушкине И Других Поетах*. Киев, 1888.
- [13] Петрунина, Н. Н.: *Проза Пушкина (Пути Эволюции)*. Ленинград: Наука, 1987.
- [14] Виноградов, В. В.: *Стиль Пушкина*. Москва: Гос. Изд-во Худож. Лит., 1941.
- [15] Puškin, A. I.: *Boldinské Podzimy*. Praha: Odeon, 1986.
- [16] Маркович, В. М.: *“Повести Белкина” И Литературный Контекст*. В Кн.: Пушкин. Исследования И Материалы, 1989.
- [17] Гиппиус, В. В.: *От Пушкина До Блока*. Москва, Ленинград: Наука, 1966.
- [18] Слюсарь, А. А.: *Проза А. С. Пушкина И Н. В. Гоголя: Опыт Жанрово-Типологического Сопоставления*. К.: Одесса: Лыбидь, 1990.
- [19] Половоцкая, О.: *«Метель»: Коллизия И Смысл*. В Журнале: Москва. 1989.

- [20] Китанина, Т. А.: *Еще Раз О «Старой Канве». (Некоторые Сюжеты «Повестей Белкина»)*. Пушкин И Мировая Культура. Спб.; Симферополь, 2003.
- [21] Kolektiv Encyklopedického institutu Československé akademie věd: *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. Praha: ACADEMIA, 1981.
- [22] Kolektiv Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.
- [23] Cenek, S.: *Teorie Literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1958.
- [24] Есипов, В. М.: *Пушкин В Зеркале Мифов*. Москва: Языки Славянской Культуры, 2006.
- [25] Parolek, R., Honzík, J.: *Ruská Klasická Literatura*. Praha: Svoboda, 1977.
- [26] Puškin, A. S.: *Piková Dáma A Jiné Povídky*. Praha: Odeon, 1972.
- [27] Сидяков, Л. С.: *Художественная Проза А. С. Пушкина*. Рига, 1973.
- [28] Пушкин, А. С.: *Повести Белкина*. Москва: Государственное Издательство Художественной Литературы, 1956.
- [29] Лежнев, А.: *Проза Пушкина. Опыт Стилевого Исследования*. Москва: Художественная Литература, 1937.
- [30] Mejlach, V.: *A. S. Puškin*. Praha: Slovanské Nakladatelství, 1951.
- [31] Klimeš, L.: *Slovník Cizích Slov*. Praha: Spn - Pedagogické Nakladatelství, 2002.
- [32] Ивлев, Д. Д., Мирский, В. В., Сидяков, Л. С.: *Пушкинский Сборник. Ученые Записки. Том 106*. Рига, 1968.
- [33] Гуковский, Г. А.: *Пушкин И Проблемы Реалистического Стиля*. Москва: Гослитиздат, 1957.
- [34] Гиппиус, В. В.: *“Повести Белкина” В Журнале: Литературный Критик*. 1937.
- [35] Поволоцкая, О. Я.: *«Гробовщик»: Коллизия И Смысл // Моск. Пушкинист*. 1995.
- [36] ŠTOCHL, M. *Teorie literární komunikace*. Praha: Akropolis, 2005.
- [37] SENIORTIP. *SeniorTip* [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=1541
- [38] ИНФОРМАЦИОННЫЙ САЙТ ГОРОДА. *Информационный сайт города: Плетнев Петр Александрович* [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://bezh.asobezh.ru/bezechane/pletnev.htm>

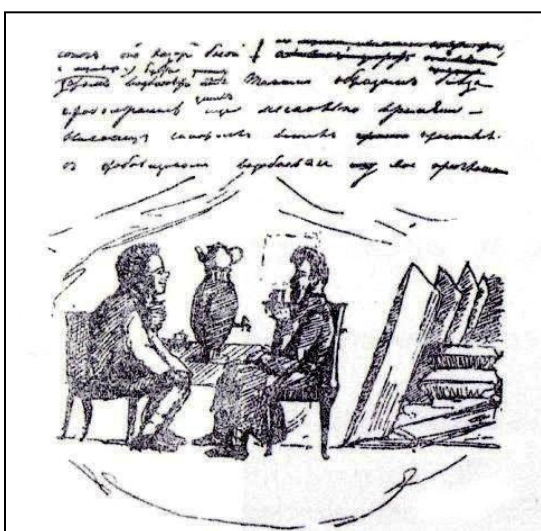
- [39] FEB-WEB: *The Fundamental Digital Library of Russian Literature & Folklore* [online]. 2007-02-27 [cit. 2012-03-25].
Dostupné z: <http://feb-web.ru/indexen.htm>
- [40] ГАЛЛЕРЕЯТОН. [online]. 2006 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z:
http://galleryton.com/index.php?option=com_datsogallery&Itemid=34&func=detail&catid=2&id=202
- [41] БАРЫШНЯ КРЕСТЬЯНКА. *Http://www.baryshna.ru/* [online]. 2008 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://www.baryshna.ru/>
- [42] ВОКРУГ ТВ. *Http://www.vokrug.tv/person/show/Sergei_Solovev/* [online]. 2012 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: http://www.vokrug.tv/person/show/Sergei_Solovev/
- [43] ИЛЛЮСТРАЦИИ К ПРОИЗВЕДЕНИЯМ [online]. [cit. 2012-03-27].
Dostupné z: http://nizrp.narod.ru/180letbo_ill.htm
- [44] WIKIPEDIE, OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIE. [online]. 2012, 2012-03-30 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

ПРІЛОЖЕННЯ

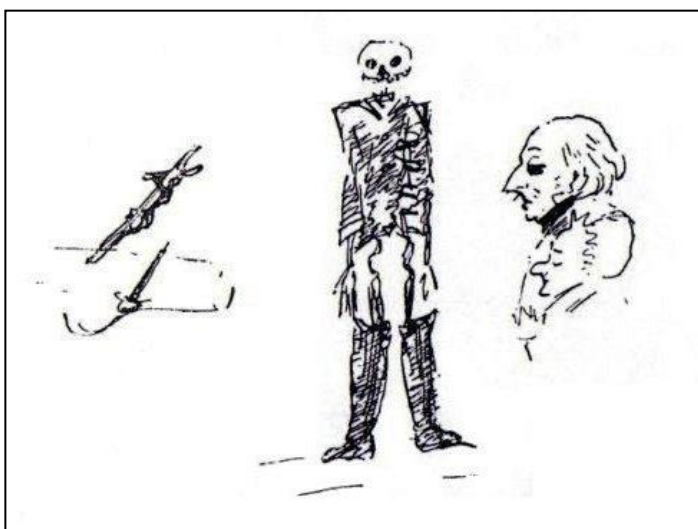
Obr. 1¹⁶⁸

Kresba A. S. Puškina. Ilustrace k Majiteli pohřebního ústavu. «Похоронная процессия». Zář 1830, Boldino.

Obr. 2

Kresba A. S. Puškina. Ilustrace k Majiteli pohřebního ústavu. «Чаепитие». Zář 1830, Boldino.

Obr. 3

Kresba A. S. Puškina. Náčrtek k Majiteli pohřebního ústavu, září roku 1830.

¹⁶⁸ Pozn. obr. 1 – obr. 3 jsou použity z materiálů: ГИППИУС, В. В. «Повести Белкина» в журнале: Литературный критик. 1937. N2.

Obr. 4

М. Е. Малышев. Барышня - крестьянка.
1887¹⁶⁹

Obr. 5

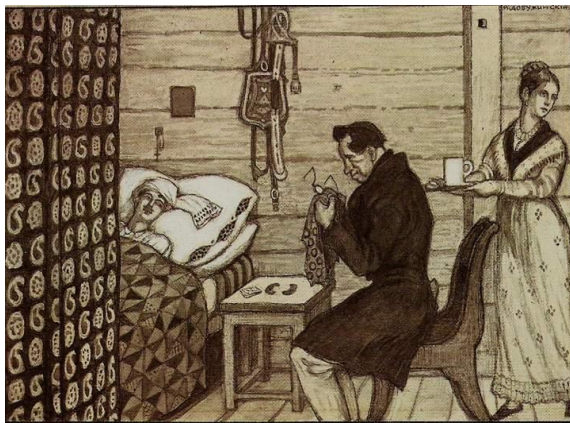
В. Суриков. Метель.
1898

¹⁶⁹ Pozn. Obr. 4 – Obr. 17 jsou použity z webových stránek: *Иллюстрации к произведениям* [online]. [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: http://nizrp.narod.ru/180letbo_ill.htm

Obr. 6

М. В. Добужинский. Станционный смотритель. 1905

Obr. 7

М. В. Добужинский. Станционный смотритель. 1905

Obr. 8

М. В. Добужинский. Станционный смотритель. 1905

Obr. 9

М. В. Добужинский. Станционный смотритель. 1905

Обр. 10

М. В. Добужинский. Барышня - крестьянка.
1919

Обр. 11

Д.А.Шмаринов. Станционный смотритель.
1973

Обр. 12

Д.А.Шмаринов. Станционный смотритель.
1973

Обр. 13

Д.Шмаринов. Метель. 1946

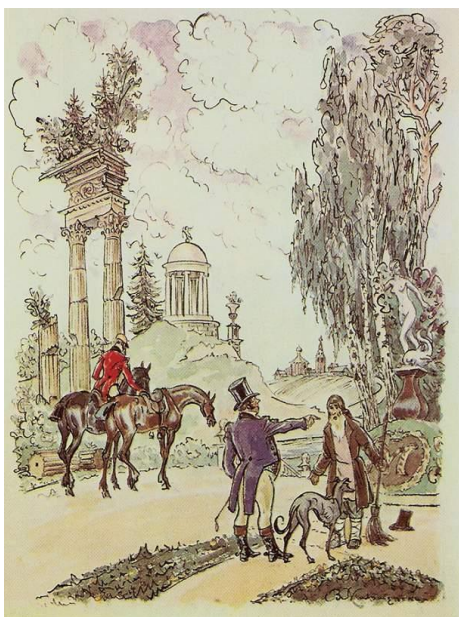
Обр. 14

Д.Шмаринов. Метель. 1973

Обр. 15

В.А.Милашевский. Метель.
1971

Obr. 16

М.А.Милашевский. Барышня – крестьянка.
1979

Obr. 17

М.А.Милашевский. Барышня – крестьянка.
1979

ANOTACE

Jméno a příjmení autora:	Lucie Bartoňková
Instituce:	Univerzita Palackého v Olomouci, katedra slavistiky, Křižkovského 10, 771 80 Olomouc
Obor:	Ruština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast
Název práce:	A. S. Puškin: Bělkinovy povídky (současný stav bádání)
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.
Počet znaků:	121 475
Počet stran:	58 + 6 stran přílohy
Počet použitých zdrojů:	44
Rok obhajoby:	2012
Klíčová slova:	analýza Bělkinových povídek, myšlenkový vývoj v literatuře, A. S. Puškin, parodie a ironie, znaky realistického stylu

Tématem bakalářské práce je studium Bělkinových povídek od Alexandra Puškina a jejich současný stav bádání. Hlavním cílem práce je vytvoření uceleného pohledu na danou problematiku na základě analýzy sekundární literatury o Bělkinových povídkách. Na jednotlivých tématech, které se týkají Bělkinových povídek z pohledu jejich historie, ironie a parodování, realistického stylu a samotné předmluvy, je objasněn myšlenkový vývoj literátů až po současné závěry literárních kritiků. Pozornost je také zaměřena na dosud neprobádané oblasti, které by mohly vést k dalšímu výzkumu.

ANNOTATION

Author's name:	Lucie Bartoňková
University:	Palacký University in Olomouc, department of Slavic studies, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc
Program:	Russian for Law, Business and Tourism
Title:	A. S. Pushkin: The Tales of Belkin (the current state of research)
Consultant:	doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.
Number of characters:	121 475
Number of pages:	59 + 6 pages of attachments
Number of references:	44
Year:	2012
Key words:	Analysis of The Tales of Belkin, intellectual development in the literature, A. S. Pushkin, parody and irony, the characters realistic style

The thesis theme is study of the Tales of Belkin by Alexander Pushkin and the current state of research. The main goal is creation of a comprehensive view on the Tales on the base of analysis of secondary literature about Tales of Belkin. Intellectual development of men of letters up to contemporary opinions of literary critics is illustrated on particular topics, which concern the Tales of Belkin from the perspective of their history, irony and parody, and the realistic style of the preface. Attention is also focused on the previously unexplored areas, which could lead to further research.